

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ- TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA EVROPSKÉ INTEGRACE

Bariéry vzniku Celoamerické zóny volného obchodu

Creation Barriers of the Free Trade Area of the Americas

Student: Ondřej Latka

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Eva Kovářová Ph.D.

Ostrava 2014

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra evropské integrace

Zadání bakalářské práce

Student:

Ondřej Latka

Studijní program:

B6202 Hospodářská politika a správa

Studijní obor:

6210R004 Eurospráva

Specializace:

00 Eurospráva

Téma:

Bariéry vzniku Celoamerické zóny volného obchodu
Creation Barriers of the Free Trade Area of the Americas

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
2. Socioekonomická charakteristika Severní a Jižní Ameriky
3. Současná integrační seskupení v Severní a Jižní Americe
4. Projekt Celoamerické zóny volného obchodu z pohledu vybraných amerických zemí a postoj EU
5. Závěr

Seznam použité literatury

Seznam zkratk

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Seznam příloh

Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

CIHELKOVÁ, Eva. *Aktuální otázky světové ekonomiky: proměny a governance*. Praha: Professional Publishing, 2012. 247 s. ISBN 978-80-7431-104-8.

WAISOVÁ, Šárka a kol. *Regionální integrační procesy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 507 s. ISBN 978-80-7380-232-5.

ZLÝ, Bohumír a kol. *Integrační procesy ve světové ekonomice*. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 2006. 233 s. ISBN 80-248-0592-8.

Formální náležitosti a rozsah bakalářské práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Eva Kovářová, Ph.D.**

Datum zadání: 22.11.2013

Datum odevzdání: 09.05.2014

Ing. Boris Navrátil, CSc.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou bakalářskou práci, včetně příloh vypracoval samostatně.

V Ostravě, dne 7. května 2014

.....
Ondřej Zádler

Tímto bych rád poděkoval své vedoucí, Ing. Evě Kovářové, Ph.D., za její trpělivost, podporu, vstřícný přístup a cenné rady týkající se mé bakalářské práce

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Socioekonomická charakteristika Severní a Jižní Ameriky.....	7
2.1	Severní Amerika.....	7
2.1.1	Kanada a její politická orientace.....	7
2.1.2	Ekonomika Kanady.....	8
2.1.3	Politický systém a zahraniční politika USA.....	10
2.1.4	Ekonomika USA.....	12
2.1.5	Propojenost ekonomiky USA a Kanady.....	14
2.1.6	Politická a ekonomická transformace Mexika.....	15
2.1.7	Státy Střední Ameriky.....	18
2.1.8	Území Karibské oblasti.....	19
2.2	Jižní Amerika.....	20
2.2.1	Ekonomická charakteristika skupiny vyspělých států v regionu.....	24
2.2.2	Méně vyspělé státy regionu.....	27
3	Současná integrační seskupení v Severní a Jižní Americe.....	29
3.1	Předpoklady integrace amerického kontinentu.....	29
3.2	Formování Severoamerické dohody o volném obchodu.....	30
3.3	Specifika dohody a cíle NAFTA.....	31
3.4	NAFTA a její ekonomický význam.....	31
3.5	Integrace ve Střední Americe.....	34
3.6	Integrace v oblasti Karibiku.....	36
3.7	Venezuelský vliv v Karibiku - ALBA a Petrocaribe.....	38
3.8	Počátky integrace v zemích Jižní Ameriky.....	41
3.9	Společný trh Jihu.....	42
3.10	Andské společenství.....	44
3.11	Propojení CAN a MERCOSUR.....	45

3.12	CELAC jako potenciální konkurent OAS?	45
4	Projekt Celoamerické zóny volného obchodu z pohledu vybraných amerických zemí a postoj EU	47
4.1	Počátky vyjednávání o FTAA	47
4.2	Cíle a specifika FTAA	48
4.3	Hlavní fáze vyjednávání	49
4.4	Sporné oblasti dohody FTAA	51
4.5	Rozpory o konečné podobě FTAA jako počátek dlouhodobé rivality?	53
4.6	Pohled USA a jejich podporovatelů	53
4.7	Země na rozmezí – Mexiko	55
4.8	Pohled zemí Latinské Ameriky a odpůrců USA	56
4.8.1	Agresivní přístup	56
4.8.2	Umírněný přístup	57
4.9	Klesající vazby mezi USA a Latinskou Amerikou a regionální změny	58
4.10	Vliv Evropské unie na americkém kontinentě	58
5	Závěr	61
	Seznam použité literatury	64
	Seznam zkratek	
	Seznam tabulek a grafů	
	Seznam příloh	

1 Úvod

V současném globalizovaném světě představuje rozmach regionálních integrací jeden z nejtypičtějších jevů světové ekonomiky. Jedná se o složité procesy, které jsou ovlivňovány několika faktory a vlivy z oblasti ekonomické, sociální, politické či kulturní. Samotné regionální integrační seskupení a organizace pak vznikají a působí v jednotlivých regionech či kontinentech, často ve specifických podmínkách těchto regionů a v závislosti na rozdílných postojích jednotlivých zemí vůči nim.

Výjimku nepředstavují ani kontinenty Severní a Jižní Ameriky, kde se v průběhu let vytvořilo několik integračních seskupení, mnohdy se od sebe v několika aspektech odlišujících. K jejich největšímu rozmachu došlo v případě regionu Severní Ameriky v 90. letech 20. století, kdy vznikla Severoamerická dohoda o volném obchodu, která sdružuje USA, Kanadu a Mexiko. Na ní měla následně navázat, za účasti všech zemí amerického kontinentu, Celoamerická zóna volného obchodu.

V případě středoamerického regionu se za nejvýznamnější integraci pokládá Středoamerický společný trh, v oblasti Karibiku pak Karibské společenství a společný trh. K jejich zformování docházelo postupně od 60. let 20. století.

Ve stejném období se nachází i počátky integrace regionu Jižní Ameriky, kde došlo ke vzniku většího počtu integračních seskupení. Nicméně největší vliv si zde zachoval Společný trh Jihu a Andské společenství národů. Odlišný postoj v regionu pak představuje Bolívarovská aliance pro národy naší Ameriky.

Cílem bakalářské práce je charakterizovat hlavní regionální integrační seskupení v Severní a Jižní Americe, identifikovat a zhodnotit nejdůležitější příčiny prozatím neúspěšného vzniku Celoamerické zóny volného obchodu, a to především z pohledu vybraných zemí amerického kontinentu. Práce také vymezuje hlavní rysy vztahů Evropské Unie a vybraných zemí amerického regionu.

Druhá kapitola bakalářské práce se zaměřuje na socioekonomickou charakteristiku celého amerického kontinentu, především pak na politický a ekonomický vývoj jednotlivých zemí. Právě tyto dvě oblasti jsou důležité pro porozumění motivů a přístupů zemí Severní a Jižní Ameriky k regionální integraci.

Integrační seskupení, která se v průběhu let na americkém kontinentě vytvořila a která zde fungují do současnosti, mapuje třetí kapitola bakalářské práce. Zaměřuje se především na vznik a vývoj těchto seskupení, jejich fungování, postoje jednotlivých států v rámci nich či jaký vliv a význam mají tato seskupení v regionálním i celosvětovém měřítku.

Čtvrtá kapitola se pak věnuje projektu Celoamerické zóny volného obchodu. Její první část se zabývá specifiky této dohody, jejími spornými oblastmi a procesem vyjednávání. Velká pozornost je věnována zejména dvěma odlišným pohledům na dokončení a samotné fungování této dohody, představovaných USA a zeměmi Latinské Ameriky. A také hlavním příčinám nedokončení procesu vyjednávání o Celoamerické zóně volného obchodu.

2 Socioekonomická charakteristika Severní a Jižní Ameriky

Americký kontinent je v současnosti druhým největším ze všech. S rozlohou 42 549 000 km² pokrývá 8,3 % zemského povrchu a žije zde přes 900 milionů obyvatel, což je 14 % celé lidské populace. Území amerického kontinentu je tvořeno Severní a Jižní Amerikou, které jsou považovány za dva samostatné kontinenty. Střední Amerika, zahrnující 7 států na území mezi Tichým oceánem a Karibským mořem, je považována za součást Severní Ameriky, podobně jako množství ostrovů v Karibském moři. Propojení obou světadílů tvoří Panamská šíje, přičemž za hranici obou světadílů se považuje státní hranice mezi Panamou a Kolumbií.

2.1 Severní Amerika

Území Severní Ameriky se nachází na západní a severní polokouli a disponuje rozlohou okolo 24 709 000 km². Jedná se o čtvrtý nejlidnatější světadíl, s počtem obyvatel přesahujícím 530 milionů. Převážná část tohoto kontinentu je tvořena třemi dominantními státy, a to Kanadou, Spojenými státy americkými (dále USA) a Mexikem. Zbylou část tvoří státy Střední Ameriky a státy Karibské oblasti.

Jak uvádí Steinbeck (2003, str. 11): „Z globálního pohledu je ekonomika kontinentu Severní Ameriky charakterizována jako nejsilnější, nejvíce konkurenceschopná a flexibilní tržní ekonomika s příležitostmi pro všechny, bez ohledu na národnost, pohlaví či náboženství“.

Ekonomicky nejrozvinutějšími a nejbohatšími státy této oblasti jsou bezesporu USA a Kanada, zatímco státy Střední Ameriky a Karibiku se řadí mezi méně rozvinuté. Mexiku pak náleží pozice mezi těmito skupinami států, jako nově industrializované zemi, která se po transformaci své ekonomiky velmi orientuje na ekonomiku USA.

Je zde zřejmá dominance USA a vliv jejich politických a ekonomických zájmů. USA disponují největším vnitřním trhem, na jehož stavu jsou závislé mnohé země ve světové ekonomice, ještě více pak země Severní Ameriky.

2.1.1 Kanada a její politická orientace

Nejrozlehlejším státem Severní Ameriky je Kanada. Jedná se o nezávislý federální stát s parlamentním zřízením, který je tvořen 10 provinciemi a 3 teritorií. Země je členem britského Společenství, jako jedna z bývalých britských kolonií. Britské panovníky tedy

formálně uznává za svou hlavu státu¹, přičemž jejich zástupcem v Kanadě je generální guvernér. Tím je nyní David Johnston. Ten jmenuje premiéra i samotnou vládu se sídlem v hlavním městě Ottawě.

Země se velmi angažuje na mezinárodním poli v oblasti ochrany lidských práv, práv žen a rovnosti mezi pohlavími. V této problematice dosahuje pozice světového lídra. Je iniciátorem hlavních mezinárodních úmluv, ostatní státy vyzývá k jejich přijetí a také poskytuje rozvojovou pomoc prostřednictvím agentury CIDA (Canadian International Development Agency), nejvíce v oblastech Afriky, Asie a Latinské Ameriky.

Jednou z priorit zahraniční politiky země je také podpora rovnosti a demokracie účasti v mnoha mezinárodních organizacích a institucích, převážně multilaterálního charakteru. To zemi zajišťuje vliv ve většině celosvětových otázek a problémů. Tento způsob vedení zahraniční politiky, založené na mnohostranných úmluvách, má v Kanadě dlouhou tradici. Nicméně v posledních 10 letech je zde patrná odlišnost od tohoto tradičního vývoje, který se zaměřoval na pomoc nejvíce strádajícím zemím, převážně těm africkým. Nová zahraniční politika se z části orientuje na obchodní zájmy kanadských firem v partnerství s těžebními společnostmi v zemích Latinské Ameriky, jako je např. Peru. V politice se tedy kromě kanadské tradice stále více projevují názory jednotlivých vlád, což bylo dříve nemyslitelné.

Kanada má v současnosti platné dohody o volném obchodu s 13 zeměmi světa (viz příloha 1). Dále je také členem mnohostranných uskupení pro hlubší ekonomickou spolupráci. Od roku 1989 je členem Asijsko-pacifického hospodářského společenství (dále APEC), které představuje uskupení 21 zemí sousedících s Pacifickým oceánem, s cílem zlepšení politických a ekonomických vztahů, podpory volného obchodu a hospodářské spolupráce. A od roku 2012 je členem (vyjednávací status) Trans-pacifického partnerství (dále TPP) s cílem posílení obchodu, investic, inovací a hospodářského růstu.

2.1.2 Ekonomika Kanady

Z ekonomického hlediska je Kanada považována za jednu z nejbohatších zemí světa. Od druhé světové války se země díky impozantnímu růstu výroby, těžby a odvětví služeb přeměnila z převážně venkovské ekonomiky na rozvinutou průmyslově zemědělskou zemi s vysokou životní úrovní obyvatel. Je zde patrná těsná provázanost s ekonomikou USA.

V posledních letech zaznamenala kanadská ekonomika každoroční růst reálného HDP s výjimkou krizového roku 2009 (viz tabulka 2.1). Na tomto růstu se výrazně podílely firemní investice, naopak došlo ke zpomalení růstu kanadského exportu, který omezuje silný kurz

¹ Současným britským panovníkem je od roku 1952 královna Alžběta II.

kanadského dolaru a také díky novým nalezištím ropy nižší poptávka po této komoditě ze strany USA. Pozitivem je rozhodně stav nezaměstnanosti v zemi, který se dlouhodobě drží okolo 7 %.

Tabulka 2.1 : Vývoj HDP a míry nezaměstnanosti v Kanadě v období 2008-2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Růst reálného HDP (%)	1,1	-2,8	3,2	2,6	1,8	1,5
Míra nezaměstnanosti (%)	7,9	8,3	8,0	7,4	7,2	7,3

Zdroj: International Monetary Fund, 2013, vlastní úprava (růst HDP)

The World Bank, 2013, vlastní úprava (míra nezaměstnanosti)

Přestože v ekonomice země dominuje jako v jiných vyspělých státech sektor služeb, důležitou roli má zde primární sektor a konkrétně pak těžba dřeva a ropy. Kanada je největším exportérem měkkého dřeva a papíru na světě. V zásobách ropy Kanadu převažují pouze Saudská Arábie a Venezuela, s největším výskytem v provincii Alberta ve formě ropných písků. Země je také třetím největším producentem zemního plynu (Alberta, Britská Kolumbie). V odvětví průmyslu se za největší centrum považuje město Toronto. Značně rozvinut je zde automobilový průmysl, s velkým množstvím montážních závodů světových automobilek. Kanada je také pátým největším vývozcem letadel a leteckých komponentů, vyráběných ve městě Montreal. Země je i významným producentem a vývozcem v potravinářském, chemickém, farmaceutickém průmyslu a také v informačních a komunikačních technologiích. V těžbě uranu a niklu je považována za druhého největšího producenta na světě. Významná je rovněž produkce kovů, především diamantů, zlata, mědi a zinku. Průmysl, zahrnující výrobní a těžební sektor, se podílí na tvorbě HDP 21 %.

Sektor služeb vytváří až 70 % HDP, také díky jednomu z největších exportů služeb na světě, kde se řadí převážně manažerské a počítačové služby nebo výzkum a vývoj.

Zemědělství se na tvorbě HDP podílí pouze 1,7 %. Nejvýznamnější je zde pěstování a export pšenice a dalších obilovin (Alberta, Saskatchewan a Manitoba). Země se řadí také mezi nejvýznamnější vývozce vepřového a hovězího masa. Pro Kanadu je typické pěstování ovoce, brambor, vinné révy nebo kukuřice. Významný je rovněž rybolov.

2.1.3 Politický systém a zahraniční politika USA

Z politického hlediska se jedná o nejstarší federaci na světě. Tu tvoří 50 států a hlavní město Washington, D.C. (District of Columbia), které je sídlem prezidenta, Kongresu a Nejvyššího soudu. 48 států se nachází v hlavní části území mezi Kanadou a Mexikem. Aljaška pak zaujímá severozápadní výběžek amerického kontinentu a Havajské ostrovy se nachází ve střední části Tichého oceánu. Nejvyšší zákonodárnou moc má Kongres, který tvoří Senát a Sněmovna reprezentantů. Z politických stran jasně dominují Republikánská a Demokratická strana. V čele výkonné moci stojí prezident, v současnosti jím je Barack Obama. Prezident plní funkci ministerského předsedy a velitele ozbrojených sil, podává Kongresu legislativní doporučení, může vetovat návrhy zákonů a také vystupuje jako zástupce státu v zahraničí.

USA se prostřednictvím své zahraniční politiky intenzivně angažují na mezinárodním poli a snaží se v této oblasti obhájit svou pozici světové supervelmoci. Působnost jejich zahraniční politiky je velmi široká. USA jako zakládající člen Organizace Spojených národů (dále OSN) a člen řady významných mezinárodních organizací disponují významným vlivem na celosvětovém dění a v řešení problémů současného světa. Hlavními spojenci USA jsou Velká Británie, Austrálie, Japonsko a státy Severoatlantické aliance (dále NATO).

Na zahraniční politiku a obranu státu jsou vynakládány velké finanční prostředky. Jak uvádí Kozák (2009, str. 22): „Kontext, ve kterém vzniká americká zahraniční politika, vychází z obecnějšího hlediska demokratického liberalismu, což je základní koncept pro celý americký politický systém“. USA jsou liberální společností s důrazem na ochranu soukromého vlastnictví, svobodu jednotlivce, omezenou vládní moc a nadřazenost právního řádu.

Americký Kongres a především jeho senátní komora, má v zahraniční politice USA velké pravomoci. Kongres má legislativní a rozpočtové pravomoci se silným vlivem na provádění zahraniční politiky. Reguluje mezinárodní obchod, vydává prostředky na armádu, vyhláší válku, ale odpovědnost za dosažení vojenských cílů nese prezident (Kozák a kol., 2009).

Senát disponuje poradní a schvalovací pravomocí při vyjednávání smluv s mezinárodními organizacemi a cizími zeměmi. V současné době existují platné dohody o volném obchodu s 20 zeměmi (viz příloha 2). Uzavírají se také investiční dohody a dohody o podpoře obchodu, které liberalizují obchod v oblasti služeb, ochrany práv duševního vlastnictví či ochrany životního prostředí. V současné době jsou platné pro Peru, Kolumbii a

Panamu. USA jsou také od roku 1989 členem seskupení APEC a od roku 2008 (vyjednávací status) partnerství TPP.

Avšak v současnosti hlavním představitelem zahraniční politiky je prezident. Prezident je dle americké ústavy hlavním velitelem ozbrojených sil a námořnictva, a hlavním diplomatem země. Navíc spolupracuje s řadou spolupracovníků, jako politických poradců či ministrů s pravomocemi v zahraniční politice. Tato skupina se označuje jako tzv. prezidentský subsystém, jehož hlavním orgánem je Rada národní bezpečnosti. V té má velký význam prezidentův poradce pro národní bezpečnost (Kozák a kol., 2009).

Stanovení národních zájmů a strategie k dosažení politických cílů v zahraniční politice je v kompetenci Ministerstva zahraničí USA, konkrétně pak Úřadu pro rozpočet a plánování. Obecný cíl zahraniční politiky USA zní (United States Department of State, 2013): „Vytváření a udržování míru, prosperujícího, spravedlivého a demokratického světa a vytváření podmínek pro stabilitu a pokrok ve prospěch amerického lidu a lidí na celém světě“.

Ve spolupráci s Agenturou USA pro mezinárodní rozvoj (USAID), která slouží k poskytování humanitární a rozvojové pomoci po celém světě na podporu politických cílů v zahraničí, stanovuje americké Ministerstvo zahraničí několik strategických cílů. Na základě těchto cílů pak dochází k vytyčení jednotlivých oblastí působnosti zahraniční politiky. V současnosti se jedná o tyto oblasti (United States Department of State, 2013): Afghánistán, Klimatické změny, Bezpečnost potravin, Globální zdraví, Ekonomická diplomacie, Management, Reforma veřejných zakázek a Demokracie, lidská práva a správa věcí veřejných.

USA vedou od konce druhé světové války aktivní zahraniční politiku. Během vlády prezidenta George W. Bushe došlo k prohloubení této politiky zahájením vojenských operací v Iráku a Afghánistánu v boji proti terorismu. Vedení americké zahraniční politiky vykazovalo známky unilateralismu², především v nepřistoupení k některým mezinárodním iniciativám a dohodám (Kozák a kol., 2009).

Současný prezident Barack Obama preferuje spíše způsob multilaterálního jednání³ ke spojencům i protivníkům USA. Především je to znatelné v otevřenějším přístupu k americkým nepřátelům, konkrétně ke Kubě nebo Íránu. Rovněž došlo ke stažení vojenských jednotek

² Unilateralismus představuje na národní úrovni nabývání podoby liberalizace unilaterální, jejímž základem je odstraňování překážek obchodu a pohybu výrobních faktorů na základě závazků konkrétní vlády národního státu. Tato podoba liberalizace není vynucena povinnostmi vyplývajících z mezinárodní smlouvy ani na globální, ani regionální úrovni. Motivem je snaha o efektivnější zapojení do regionální a světové ekonomiky (Cihelková, 2012).

³ Multilaterální jednání představuje liberalizaci multilaterální podoby, jejíž platformou je Světová obchodní organizace. Jeho podstatou jsou aktivity, vedoucí k uvolnění ekonomických překážek na hraničících národních státech, a základem jsou 3 zásady: liberalizace, nediskriminace a konsolidace (Cihelková, 2012).

z Iráku a stejný proces je naplánován pro rok 2014 také z Afghánistánu. Naopak Obama často čelí kritice v nenaplnění politického zisku ve strategických oblastech, jako je Pákistán, Severní Korea či izraelsko-palestinský konflikt. Nedošlo rovněž ke zlepšení vztahů s Ruskem nebo Čínou, naopak byla posílena přítomnost amerických jednotek v Asii. Objevily se také rozpory v politice se strategickým spojencem USA Izraelem. V domácí politice je Obama kritizován za vysokou nezaměstnanost, neúměrné zadlužení své země a stále více se projevujícím nesouhlasem některých jeho kroků v Kongresu.

2.1.4 Ekonomika USA

Z ekonomického pohledu jsou USA považovány za nejsilnější národní ekonomiku na světě. Ve velikosti produkovaného HDP nemají v celosvětovém měřítku konkurenci. Mají rozvinuté, vyvážené a vysoce specializované hospodářství. Přesto jejich dominantní postavení v posledních letech slábne, díky rychle rostoucí ekonomice Číny nebo Indie. Od krizového roku 2009 dochází meziročně k růstu reálného HDP o přibližně 2 % (viz tabulka 2.2). Nezaměstnanost do roku 2008 nepřesahovala hodnotu 6 %. Ovšem v krizovém roce 2009 došlo k jejímu nárůstu až o 3,5 procentního bodu. Do roku 2012 se ji však podařilo snížit až na necelých 8 %, což však není v USA považováno za přijatelné číslo a Obamova vláda je za to velmi kritizována. V současnosti největším problémem v ekonomice USA je výše zadlužení země, kdy poměr veřejného dluhu k HDP přesahuje 100 %.

Tabulka 2.2 : Ekonomické ukazatele USA v období 2008-2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Růst reálného HDP (%)	-0,3	-3,1	2,4	1,8	2,2	1,9
Míra nezaměstnanosti (%)	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,7

Zdroj: International Monetary Fund, 2013 (růst HDP)

The World Bank, 2012, vlastní úprava (míra nezaměstnanosti)

USA jsou hospodářsky nejrozvinutějším státem světa. Životní úroveň je zde jedna z nejvyšších na světě, s čímž jsou však spojeny velké rozdíly v příjmech obyvatel a sociální situaci. Hnacím motorem amerického hospodářství je průmyslová výroba, která se na tvorbě HDP podílí 15 % a zahrnuje výrobní sektor a těžbu surovin. Země disponuje velkými množstvími nerostných surovin. USA jsou na prvním místě v těžbě ropy, s ložisky na pobřeží Mexického zálivu a Aljašce, a také v těžbě slídy, kaolínu, přírodního benzínu nebo soli. Na druhém místě

pak v těžbě zemního plynu a vlastní jednu třetinu zásob černého uhlí na světě. Významné jsou také zásoby kovů, olova, železné rudy, uranu nebo zlata.

Obecně se hospodářství soustřeďuje do čtyř hlavních center. Nejvýznamnější je severovýchodní průmyslový pás od Velkých jezer k pobřeží Atlantiku, kde vzniká téměř polovina celé průmyslové produkce i největší koncentrace služeb a obchodu na světě. V Apalačské průmyslové oblasti, známé těžbou uhlí a železné rudy, dnes převládá textilní a potravinářské odvětví. Třetím centrem je oblast při Mexickém zálivu původně známá zpracováním zemědělských produktů jako tabáku, bavlny a cukrové třtiny. Dnes zde převládá těžební a chemický průmysl. Oblast při pobřeží Tichého oceánu je centrem odvětví s nejvyspělejšími technologiemi.

Průmyslová výroba USA je velmi rozmanitá. Ve strojírenství je nejvýznamnější výroba dopravních prostředků, hlavně tedy osobních automobilů. Za centrum výroby bylo dlouhodobě považováno město Detroit. Významná je rovněž výroba autobusů, zemědělské a stavební techniky, a také kosmické, letecké a vojenské techniky. Elektronický průmysl zaznamenal v posledních letech ohromný pokrok, především díky špičkovým high-tech technologiím. Světovým centrem ve špičkových technologiích se stalo Silicon Valley v Kalifornii, označováno také jako sídlo mikročipů a počítačů, kde sídlí většina světoznámých firem v oboru informačních technologií. Dále je to průmysl petrochemický, farmaceutický, textilní, potravinářský a dřevozpracující. Vše doplňuje nejlépe vybavená dopravní síť na světě. Největší zastoupení má hustá silniční a dálniční síť, hojně je využívána letecká a autobusová doprava, dále vodní doprava, méně pak železniční.

Zemědělství se na tvorbě HDP podílí 2 %, přičemž se třetina rozlohy země zemědělsky využívá. Země je v produkci zemědělských výrobků soběstačná, dováží se pouze produkty jako káva, čaj, kakao nebo banány. Naopak značné přebytky produktů se vyvážejí do celého světa. Důležitou roli v zemědělství sehrává pšeničný pás v prériích na západě a kukuřičný pás v Centrální nížině. Kukuřice se pěstuje nejen jako krmivo pro dobytek, ale také je hlavním zdrojem pro výrobu etanolu, který slouží jako příměs do paliv automobilů.

Největší podíl na HDP (75 %) tvoří služby a obchod s významným zastoupením maloobchodu a velkoobchodu a také finančnictví. USA je zemí s největším zdrojem kapitálu a zahraničních investic, na kterých je mnoho zemí závislých. Tržby v maloobchodních sektorech, jako jsou potraviny a nápoje, benzín a nafta, zdravotní potřeby, léky, oblečení a elektronika, nadále rostou. Služby zahrnují pronájmy a leasing, akciové a investiční služby, právní, ekonomické a administrativní služby, služby z oblasti zábavy, zdravotní a vzdělávací služby. Výrazný je rovněž příjem z telekomunikací, stavebnictví nebo z cestovního ruchu.

2.1.5 Propojenost ekonomiky USA a Kanady

USA a Kanada představují nejrozsáhlejší a nejkompexnější obchodní vztahy na světě, které jsou příkladem toho, jak obě země dokážou těžit z otevření svých hranic vzájemnému obchodu.

Předpoklady pro vzájemnou spolupráci se staly těsné vazby mezi oběma ekonomikami, výhodná geografická poloha s dlouhou společnou hranicí a relativně shodná úroveň rozvinutosti (Zlý a kol., 2006).

První kroky k propojenosti obou ekonomik představovaly dohody o volném obchodu z období 1854-1956. Za průlom v liberalizaci obchodních vztahů je považován leden roku 1988, kdy došlo k podpisu dohody o zřízení Kanadskoamerické dohody o volném obchodu (dále CUSFTA) platné od 1. 1. 1989. Cílem bylo vytvoření podmínek pro vzájemný obchod, jako růstu produktivity práce, zvýšení zaměstnanosti a životní úrovně, zvýšení konkurenční schopnosti firem a vytvoření expandujícího a stabilizovaného trhu. To mělo být zabezpečeno pomocí zrušení všech celních tarifů, omezení překážek vzájemného obchodu, zavedení nových postupů při rozhodování o obchodních sporech, liberalizace investic či zrušení omezení v prodeji ropy, plynu a elektřiny (Zlý a kol., 2006).

CUSFTA se pak následně stala východiskem pro uzavření Severoamerické dohody o volném obchodu (dále NAFTA) z roku 1994, kdy došlo k vytvoření pásma volného obchodu mezi USA, Kanadou a Mexikem. Došlo k uvolnění obchodu služeb, přijetí dohod o ochraně duševního vlastnictví nebo částečnému uvolnění pohybu pracovních sil. To vedlo k ještě hlubšímu propojení ekonomik USA a Kanady, které jsou v současnosti navzájem svými nejvýznamnějšími obchodními partnery.

Země mají mezi sebou jeden z nejvýznamnějších investičních vztahů na světě. USA jsou největším investorem v Kanadě, a to především v důlním a hutním průmyslu, zpracování ropy, výrobě strojů nebo dopravních prostředků. Kanada úspěšně investuje své finanční prostředky v USA nejvíce v oblasti služeb, konkrétně v bankovníctví, maloobchodě nebo pojišťovnictví.

USA se dlouhodobě potýkají s deficitem obchodní bilance, a to i v případě obchodního vztahu s Kanadou (viz tabulka 2.3). Hodnota exportu amerického zboží do Kanady v roce 2013 dosáhla hodnoty 300 miliard dolarů a zahrnuje především motorová vozidla, stroje, elektronické díly nebo potraviny. Do země pak bylo dovezeno zboží v hodnotě 332 miliard

dolarů, zejména ropy, paliv, elektřiny nebo plynu. Balance obchodu se zbožím dosáhla tedy záporných hodnot, což se rovněž promítlo v deficitu celkové obchodní bilance s Kanadou.

Tabulka 2.3 : Obchod se zbožím mezi USA a Kanadou v období 2008-2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
USA-Export (mil. USD)	261	204	248	281	292	300
USA-Import (mil. USD)	335	225	277	316	324	332
Celkem	596	429	525	597	616	632
Balance obchodu z pohledu USA	-74	-25	-29	-35	-32	-32
Podíl Kanady na celk. obchodu USA (%)	17,6	16,4	16,5	16,2	16,1	16,4

Zdroj: United States Census Bureau, 2013, vlastní úprava

Z tabulky je patrné, že hodnota celkového obchodu mezi oběma zeměmi od roku 2009 každoročně rostla, což se předpokládá i v následujících letech, stejně jako pokračující deficit USA v obchodu se zbožím a naopak tedy přebytek v případě Kanady. V podílu obchodu s Kanadou na celkovém obchodu USA můžeme pozorovat mírný pokles, a to především díky stále intenzivnějšímu obchodu s Čínou nebo Mexikem. Odlišná situace panuje v případě podílu obchodu s USA na celkovém obchodu Kanady, kdy podíl exportu i importu na USA jasně převažoval ostatní země světa (viz příloha 3). V tom se odráží značná závislost kanadského obchodu na trzích USA.

2.1.6 Politická a ekonomická transformace Mexika

Třetí dominantní stát na kontinentu Severní Ameriky tvoří Spojené státy Mexické. Ty jsou federativní republikou, kterou tvoří 31 spolkových zemí a distrikt hlavního města. Prezident je zde hlavou státu i vlády. Legislativní moc vykonává dvoukomorový parlament, který tvoří senát a poslanecká sněmovna. Jednotlivé spolkové státy mají omezenou samostatnost, v jejich čele stojí guvernér a mají vlastní vládu a parlament. V čele tzv. Federálního distriktu je předseda vlády hlavního města- Ciudad de México.

Mexiko se dlouhodobě řadilo ke státům, jejichž politika byla zaměřená na prosazování vlastní nezávislosti a nevměšování se na mezinárodní úrovni. Jak uvádí Kozák (2010, str. 91): „Pro zahraniční politiku Mexika hrála už od počátku jeho vzniku určující roli geografická blízkost ekonomicky i vojensky mnohem silnějších Spojených států. V rámci tohoto asymetrického vztahu mělo Mexiko vždy konceptuálně dvě možnosti: buď se co nejvíce

uzavřít americkému vlivu a soustředit se na ochranu těžce vydobyté nezávislosti, nebo se naopak vůči USA otevřít a pokusit se pozitivně využít sousedství silnějšího souseda pro vlastní rozvoj“.

Ekonomicky se pak Mexiko řadilo ke státům s poměrně slabě rozvinutým hospodářstvím s orientací na zemědělskou produkci. V 80. letech se země potýkala s neúměrným státním dluhem závislým na zahraničním financování, což přimělo mexickou vládu přehodnotit dosavadní politiku ekonomické nezávislosti. Ve spolupráci s Mezinárodním měnovým fondem a především USA byl vytvořen plán na vyrovnaní státního rozpočtu snížením vládních výdajů a program liberalizace mexické ekonomiky. Ten bylo možné uskutečnit jen výrazným navýšením zahraničních investic, což vedlo v roce 1994 k přijetí NAFTA. Tím došlo k přílivu americkým a kanadským investorů, moderních technologií a výrobních procesů, které přispěly k modernizaci a zefektivnění mexické ekonomiky (Kozák, 2010).

Toto rozšíření ekonomické spolupráce s USA vytvořilo předpoklady i pro politické sblížení obou zemí, což pro Mexiko znamenalo výrazný zlom vůči politice předchozí. Ze strany USA se objevilo několik požadavků, které mělo Mexiko splnit k prohloubení jejich spolupráce. Konkrétně to bylo dodržování základních lidských práv, řádné organizování svobodných voleb nebo boj s překupníky drog. Naopak Mexiko získalo významnější vliv při prosazování práv mexických občanů na území USA. Rovněž došlo také ke změně v postoji a zahraniční politice Mexika vůči jiným státům, především pak Kubě. Před přijetím NAFTA Mexiko odsuzovalo snahy USA o změnu kubánského režimu a udržovalo s Kubou diplomatické a ekonomické vztahy. Po roce 1994 však Mexiko kritizovalo dodržování lidských práv na Kubě, což vedlo k politickému napětí a k dočasnému odvolání velvyslanců z obou zemí. V současnosti obchodní spolupráce nadále pokračuje, ale již není tak intenzivní (Kozák, 2010).

Dnes je Mexiko považováno za nově industrializovaný stát, jehož hospodářství je silně závislé na ekonomice USA, které jsou nejvýznamnějším vývozním (78 %) i dovozním partnerem (50 %). Mexické produkty se vyváží dále do Kanady, Brazílie a Číny. Naopak se dováží také z Číny, Japonska nebo Německa. Díky kapitálu z USA a levné mexické pracovní síle se země postupně rozvinula z chudé rozvojové země v poměrně vyspělý stát. Problémem jsou však značné rozdíly mezi společenskými vrstvami v zemi. Mexiko se řadí do skupiny

NEXT-11⁴, která zahrnuje jedenáct rozvojových a rychle se rozvíjejících ekonomik, které mají potenciál stát se v průběhu 21. století hnací silou světové ekonomiky.

Jak udává následující tabulka 2.4, mexická ekonomika si od krizového roku 2009 udržuje poměrně vysoký růst reálného HDP. Má ovšem klesající tendenci, což odráží úzkou spojitost s ekonomikou USA, která rovněž v posledních letech zaznamenala pokles.

Tabulka 2.4 : Vývoj reálného HDP v Mexiku v období 2008-2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Růst reálného HDP (%)	1,2	-6,0	5,3	3,9	3,9	3,4

Zdroj: International Monetary Fund, 2013, vlastní úprava

Samotné hospodářství země je závislé na těžbě ropy a zemního plynu při východním pobřeží. Až 60 % této suroviny se vyváží, především do USA a Kanady. Země je největším světovým producentem stříbra. Důležitá je rovněž těžba olova, zlata, mědi, železa, uranu, rtuti nebo uhlí. Výrazně se rozvíjí chemický průmysl na východě a jihu země, dále průmysl strojírenský (výroba automobilů), potravinářský, textilní a hutnický. Celkově se průmyslová výroba včetně těžby podílí na tvorbě HDP 35 %. K tomu dopomáhá levná pracovní síla nebo tzv. maquiladoras⁵, což jsou továrny s pracovníky řízené ze zahraničí (hlavně z USA). Nachází se v těsné blízkosti severní hranice státu.

Podíl zemědělství na tvorbě HDP, včetně lesnictví a rybolovu, činí 4 %. Přibližně 22 % z rozlohy země se využívá k pěstování plodin, zejména pak pšenice, kukuřice, rýže, brambor, cukrové třtiny, kávy, tabáku, ovoce a zeleniny. 25 % rozlohy tvoří lesy a 45 % pastviny, kde se chová skot, ovce, prasata, koně a drůbež.

Sektor služeb má největší podíl na tvorbě HDP, a to 60 %. Významný je především cestovní ruch a z něj plynoucí příjmy z hotelů, restaurací a maloobchodního prodeje. Další příjmy představují telekomunikace a služby v dopravě. Dopravu sužuje poměrně velká zaostalost, jak v silniční, železniční, námořní i letecké.

⁴ Pojem skupina NEXT-11 prezentovala v roce 2005 společnost Goldman Sachs a zařadila zde 11 zemí: Bangladéš, Egypt, Filipíny, Indonésii, Írán, Jižní Koreu, Mexiko, Nigérii, Pákistán, Turecko a Vietnam (Cíhelková, 2012).

⁵ Maquiladoras nebo maquilas představují továrny či montážní závody na území Mexika v blízkosti hranice s USA a vytvářejí mexická exportně orientovaná výrobní odvětví (Industria Maquiladora de Exportación), jejichž vznik se datuje od 60. let 20. století. V 90. letech se staly největším zdrojem mexických exportních příjmů a v současnosti se jejich počet odhaduje na 3 tisíce továren, ve kterých je zaměstnáno přes milion mexických pracovníků.

2.1.7 Státy Střední Ameriky

Území Střední Ameriky čítá celkem sedm nezávislých států, rozkládajících se na úžině mezi Karibským mořem a Tichým oceánem. Obecně se jedná o poměrně chudé státy, málo hospodářsky rozvinuté, ve kterých převládá zemědělství nad průmyslem se zaměřením na jednu nebo dvě vývozní plodiny. Státy jsou přibližně stejně velké a historicky velmi blízké, ale také politicky nestabilní. Pro všechny země jsou důležité příjmy z cestovního ruchu.

Země jsou poměrně aktivní v oblasti vzájemné spolupráce. Guatemala, Salvador, Honduras, Nikaragua a Kostarika jsou součástí Středoamerického společného trhu (dále CACM), ale z jeho výhod nedokážou patřičně čerpat (Zlý a kol., 2006).

Jednotlivé země se v oblasti obchodu nejvíce orientují na spolupráci s USA, kde plyne největší část jejich exportu. To vedlo až k podepsání dohod o volném obchodu mezi USA a některými Středoamerickými státy, označovaných jako dohody CAFTA-DR. Konkrétně se jednalo o Salvador, Nikaragui, Guatemalu, Honduras, Kostariku a Dominikánskou republiku.

Podle ukazatele HDP na obyvatele (tabulka 2.5) je možné porovnat ekonomickou vyspělost jednotlivých zemí. Z této tabulky vyplývá, že Kostarika a Panama se řadí mezi nejvyspělejší státy této oblasti. Naopak Nikaragua a Honduras jsou rozvinuty nejméně.

Tabulka 2.5 : HDP/obyv. států Střední Ameriky v USD v roce 2012

Země	Belize	Guatemala	Honduras	Salvador	Nikaragua	Kostarika	Panama
HDP/obyv.	4 721	3 331	2 323	3 790	1 754	9 386	9 534

Zdroj: The World Bank, 2013, vlastní úprava

Belize, Guatemala, Honduras, Salvador a Nikaragua jsou státy, které se orientují především na pěstování zemědělských plodin a jejich následný vývoz. Z pravidla se jedná o kávu nebo banány. Částečně se těží zlato nebo ropa, kterou však země nejsou schopny zpracovávat.

Kostarika má poměrně velké zásoby nerostných surovin, ale ty prozatím výrazně nečerpá (bauxit, železná ruda, zlato, stříbro). Příjmy země plynou z vývozu kávy, léků a z cestovního ruchu. Země je soběstačná a vzhledem ke svým zásobám jsou vyhlídky její budoucnosti optimistické.

Panama pak představuje nejrychleji rostoucí ekonomiku této oblasti. V zemi dominuje sektor služeb spojený s provozováním Panamského průplavu spojujícím Tichý oceán s Karibským mořem. Konkrétně se jedná o registraci lodí, kontejnerovou přepravu nebo bezcelní zónu. Význam má i bankovníctví a pojišťovnictví nebo turismus.

2.1.8 Území Karibské oblasti

Státy této oblasti jsou soustředěny výhradně v Karibském moři, částečně zasahují také do Atlantského oceánu. Oblast tvoří tři územní celky: Velké Antily (až 90 % území), Malé Antily a Bahamské ostrovy. Řadí se zde 13 suverénních států a několik závislých území patřících USA, Velké Británii, Francii nebo Nizozemsku (viz příloha 4). Tato územní závislost vyplývá z koloniální minulosti.

Obecně jsou si všechny země velmi podobné, což předurčuje jejich ostrovní charakter a částečná izolovanost. Ekonomicky jsou pak zaměřeny na zemědělství a následný export vypěstovaných nebo zpracovaných plodin. Příjmy získávají také z cestovního ruchu. Hlavním obchodním partnerem všech zemí jsou USA. Přesto se některé státy, ať už politicky nebo ekonomickou vyspělostí, od ostatních odlišují (Zlý a kol., 2006).

V oblasti Malých Antil převažuje ostatní svou ekonomickou vyspělostí Trinidad a Tobago, který se více soustředí na těžbu surovin a rozvoj průmyslu. Je hlavním karibským producentem ropy a zemního plynu, rozvíjí se zde výrazně petrochemie, ocelářství, stavebnictví a roste podíl cestovního ruchu a bankovníctví. HDP si udržuje stabilní růst, nejvíce se na něm podílí sektor služeb (50 %).

Politickou odlišnost pak představuje Kuba, nejlidnatější stát Velkých Antil. Země je pod vládou Komunistické strany Kuby v čele s Raúlem Castrem, přičemž ostatní politické strany jsou v zemi zakázané. Kuba je trvale terčem kritiky za nedodržování lidských práv a věznění odpůrců politického režimu. Po vítězství revoluce nad proamerickým diktátorem Bautistou v roce 1959 a znárodnění amerického kapitálu, vyhlásily USA v roce 1961 vůči Kubě hospodářské a politické embargo. I přes stále trvající embargo vyváží USA na Kubu určité suroviny, zejména potraviny. Podle kubánské vlády je právě toto embargo hlavní příčinou špatné hospodářské situace v zemi. Obhájcí embargo to naopak vysvětlují centrálně řízenou netržní ekonomikou země (Zlý a kol., 2006).

Kubánský trh je vzhledem k omezení embargem nenasycený a perspektivní, ale trpí nedostatkem zahraničních investic. Země vlastní zásoby ropy, ale ta je poměrně nekvalitní a je používána pouze pro potřeby tepelných elektráren. Velké množství ropy se dováží za velmi výhodných podmínek z Venezuely. Příjmy země plynou ze zpracování a exportu niklu, cestovního ruchu a exportu potravin. Nejvýznamnějším obchodním partnerem je dlouhodobě Venezuela, v roce 2012 jejich vzájemný obchod tvořil 30 % z celkové hodnoty. 20 % podíl pak zaujímají státy Evropské Unie, 11 % Čína a 6% Kanada.

V posledních letech, především díky méně kontroverzní politice Raúla Castra, došlo k určitému prolomení v diplomatických vztazích s USA. Došlo k několika rozhovorům o společných tématech v oblasti letecké bezpečnosti, spolupráce v boji proti omamným látkám nebo v obnovení poštovní služby. To je považováno za jakýsi příslib do budoucích let.

Ve vztahu k ostatním zemím amerického kontinentu začíná být Kuba v posledních letech poměrně aktivní. Za její hlavní spojence je považována Venezuela a Bolívie. Rovněž je součástí několika mezinárodních sdružení a organizací. Je členem Latinskoamerického integračního sdružení (ALADI), Latinskoamerického hospodářského systému (SELA), Sdružení karibských států (ACS) a Bolívarovské aliance pro národy naší Ameriky (ALBA).

2.2 Jižní Amerika

Území Jižní Ameriky se nachází na západní polokouli a větší část území také na polokouli jižní. Rozloha kontinentu činí 17 840 000 km². Populace dosahuje téměř 390 milionů. Nachází se zde celkem 12 nezávislých států. Řadí se zde i Francouzská Guyana, jako závislé území Francie, a také Falklandy a Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy, jako závislá území Velké Británie.

Společným rysem jednotlivých zemí je především nízká ekonomická úroveň a malá hospodářská rozvinutost s velkým podílem lidí žijících v chudobě. Za hlavní příčiny ekonomických problémů je považována politická nestabilita, sociální nerovnost nebo následky zahraniční dominance. Nepříznivým faktorem je rovněž nízká váha vzájemného obchodu. A to i přes existenci dvou poměrně velkých integračních seskupení, Společného trhu jihu (MERCOSUR) a Andského společenství národů (CAN), které pozitivně přispívají ke vzájemné směně zboží a ekonomické spolupráci.

Ve všech zemích je typická převaha levicově orientovaných politických stran, což se často projevuje v autokratickém způsobu vlády. To s sebou přináší mnohdy nesouhlas obyvatel daných zemí a kroky takto vládnoucích osob tak negativně ovlivňují politickou stabilitu i ekonomický rozvoj zemí. K přeměně politické hegemonie docházelo postupně od 90. let. Jak uvádí Dvořáková, Buben, Němec (2012, str. 185): „S pádem „reálně socialistických“ režimů ve střední a východní Evropě a následně i s rozpadem Sovětského svazu skončilo období existence možné alternativy ke kapitalistickému modelu. Tato ztráta alternativy měla v případě jihoamerických společností, jež dlouhodobě patří mezi společnosti s nejvyšší mírou nerovnosti distribuce bohatství na světě, zásadní dopad na jejich politický vývoj“. Postupně docházelo k poklesu důvěry obyvatel ve vlády, až na přelomu tisíciletí

zvítězili ve volbách prezidentští kandidáti, kteří se výrazně vymezovali vůči předchozím vládám. Následně pak svůj mandát dokázali obhájit a stali se na poměrně dlouhé období hlavní politickou mocí v zemi. Obdobný vývoj lze nalézt také u států Střední Ameriky a Karibské oblasti (Dvořáková, Buben, Němec, 2012).

Touto levicovou vlnou nebyla v regionu Jižní Ameriky zasažena pouze Kolumbie. V ostatních zemích došlo v jednotlivých letech k nástupu levicových prezidentů či prezidentek, přičemž vítězství jednotlivých prezidentů, která byla pro levici průlomová, a také jejich nástupců zobrazuje tabulka 2.6.

Tabulka 2.6 : Přehled zvolených levicových prezidentů a prezidentek, a jejich nástupců, v Jižní Americe v období 1998-2014, jejichž zvolení bylo pro levici průlomové

Rok	Země	Prezident/ka	Nástupce
1998	Venezuela	Hugo Chávez	Nicolás Maduro (2013)
2000	Chile	Ricardo Lagos	Michele Bacheletová (2006-2010)
			Sebastián Piñera (2010-2013)
			Michele Bacheletová (2014)
2002	Brazílie	Luiz Inácio Lula da Silva	Dilma Rouseffová (2011)
2003	Argentina	Néstor Kirchner	Cristina Fernándezová (2007)
2004	Uruguay	Tabaré Vazquez	José Mujica (2009)
2005	Bolívie	Evo Morales	
2006	Ekvádor	Rafael Correa	
2008	Paraguay	Fernando Lugo	Horacio Cartes (2013)
2010	Peru	Ollanta Humala	

Zdroj: Dvořáková, Buben, Němec, 2012, vlastní úprava a doplnění

Uvedená průlomová vítězství měla pro jednotlivé země odlišný charakter. Např. v Paraguayi se jednalo o první nástup levicového prezidenta v historii země, v Brazílii či Argentině o první obsazení moci výkonné levicí od přechodu k demokracii, v Chile zvolení Ricarda Lagose znamenalo opětovné dosazení socialistů do prezidentské funkce od doby puče generála Pinocheta⁶. Obecně platí, že zvolení prezidenti zdůrazňovali politiku rovnosti, státem

⁶ Jednalo se o svržení levicového prezidenta Salvadora Allendeho v září roku 1973, v jehož čele stál generál Augusto Pinochet. Následně Pinochetův režim nastolil v zemi 17 let trvající diktaturu, která se stala nejbrutálnější, ale zároveň ekonomicky nejefektivnější diktaturou celého kontinentu (Dvořáková, Buben, Němec, 2012).

garantovaný systém sociálního zabezpečení a odmítali posílení role státu v hospodářské sféře (Dvořáková, Buben, Němec, 2012).

Převaha levicové moci byla nejvíce znatelná ve třech jihoamerických zemích: v Bolívii, Ekvádoru a Venezuele. V této souvislosti byl významnou postavou celého regionu bývalý venezuelský prezident Hugo Chávez, který byl velkým kritikem USA a amerického imperialismu. Naopak významně podporoval myšlenku utvoření sjednocené socialistické Latinské Ameriky, kterou byl odhodlán realizovat díky ohromným zásobám ropy. Jeho největšími spojenci byli kubánský diktátor Fidel Castro a bolivijský prezident Evo Morales. Samotný Chávez vstoupil na politickou scénu Latinské Ameriky v roce 1998, kdy vyhrál ve Venezuele prezidentské volby. Jak uvádí Dvořáková, Buben, Němec (2012, str. 245-246): „Jako prezident Hugo Chávez během následujících dvou let proměnil celý venezuelský politický systém a všechny ostatní parciální režimy, posílil úřad hlavy státu a centralizaci země, eliminoval ze hry historické stranické organizace, zastavil proces neoliberálních reforem, vrátil zemi k jejímu etatistickému modelu, kompletně proměnil logiku politické hry z relativně kompromisní na striktně majoritární a konfrontační, a vnesl do veřejného diskurzu úplně jiný jazyk a styl, vyznačující se mimořádnou verbální agresivitou“. Chávez chtěl svou politikou navázat na etapu boje za nezávislost z 19. století, jejíž silné revoluční poslání mělo občany sjednotit na základě socialismu, svobody, vzdělání a úcty k vlasti. Navíc ve spojení s postavou Simona Bolívara, který je občany vnímán jako jednotící prvek jejich historie.

Zahraniční politika za vlády Cháveze úzce souvisela s jeho myšlenkou socialismu 21. století⁷, která se objevila po roce 2005, a také s velkým ropným bohatstvím země, přičemž ropný průmysl, stejně jako jiné sektory ekonomiky, podléhal znárodnění. Tento způsob zahraniční politiky, odvíjející se od ropného bohatství země, byl nazýván ropnou diplomacií, v rámci které docházelo k uzavírání ropných aliancí se zeměmi Jižní a Střední Ameriky či Karibiku. Z prostředků získaných prodejem ropy pak Chávez financoval sociální programy, které negativně ovlivňovaly ekonomickou situaci v zemi. Podobně jako odliv kapitálu, nedostatek zahraničních investic a obavy investorů ze znárodnění. Problémem byl i velký podíl korupce v zemi a nejasné nakládání se státními penězi, které často sloužily k financování spřízněných prezidentských kandidátů v okolních zemích. Ještě větší měrou pak příjmy z ropy sloužily k oslovování ostatních států v regionu, které se Hugo Chávez snažil

⁷ Socialismus 21. století lze charakterizovat jako politiku, jejíž podstatou je vzdání se soukromého vlastnictví a kontroly výrobních prostředků. Tato forma vládnutí je založena na principech rovnosti a solidarity, a podporuje sociální hnutí. Zároveň se opírá o historii a národní kulturu. Podle Cháveze se socialismus 21. století liší tak, že aktivně vyhledává účast občanů na vládnutí, je více pluralitní a zahrnuje prvky přímé demokracie (Kubešová, 2013).

přiklánět na svou stranu a omezit tak vliv USA. Úzká spolupráce s Kubou a Bolívií vedla až k založení Bolívarovské aliance pro národy naší Ameriky (ALBA), který se vyznačoval silnou averzí vůči USA a myšlenkou celoamerické integrace, jejímž největším odpůrcem a kritikem byl právě Hugo Chávez (Kubešová, 2013).

Za své největší protivníky venezuelský prezident považoval Kolumbii a Mexiko, a nedobré vztahy měl i s Guyanou, se kterou vede Venezuela hraniční spory. V případě Kolumbie Chávez podpořil zdejší povstalecké skupiny, proti kterým kolumbijská vláda bojuje, a obě země v roce 2010 přerušily diplomatické vztahy (Kubešová, 2013).

Dalším problémem, typickým pro kontinent Jižní Ameriky, byla značná nerovnoměrnost ve vývoji jednotlivých států i jejich regionů, kdy období růstu velmi často střídá výrazný pokles. Nerovnoměrnost se vyskytuje také ve vyspělosti jednotlivých oblastí a rozložení přírodního bohatství. Nachází se zde velké množství nalezišť strategických surovin, především ropy a kovů. Ty jsou vesměs určeny k exportu, což přináší zemím nemalé příjmy. Jejich následné využití však není dostatečně efektivní, což se projevuje např. ve velmi zaostalé infrastruktuře. Obecně je zde velká orientace na zemědělský sektor a s tím spojenou produkci a export výrobků. Zaměstnanost v zemědělství dosahuje až 30 %.

I přes výše zmíněné problémy zemí Jižní Ameriky se právě tato oblast vyznačuje stálým přílivem zahraničních investic, které přispívají ke zlepšení životních podmínek i rozvoje ekonomiky v celém regionu. Nabízí se zde rozsáhlý trh komodit a zemědělských výrobků, které se vyvážejí do celého světa, a zároveň disponují velkým potenciálem.

Ekonomicky největší zemí je bezesporu Brazílie. Je součástí skupiny BRIICS⁸, kterou tvoří nejrychleji se rozvíjející ekonomiky současného světa spolupracujících v řadě ekonomických otázek a problémů. V porovnání ekonomické vyspělosti jednotlivých zemí dle HDP na obyvatele (tabulka 2.6) za rok 2012 dosahuje Chile nejvyšší hodnoty 15 425 USD, následováno Uruguayí, Venezuelou, Argentinou a Brazílií.

⁸ Původní zkratka BRIC pojmenovává čtyři rychle se rozvíjející země- Brazílii, Rusko, Indii a Čínu. Zkratka byla poprvé použita manažerem společnosti Goldman Sachs Jimem O'Neilem v roce 2001. Pro tyto země je typický prudký hospodářský vzestup, politické a ekonomické reformy i lepší sociální situace v zemi. V roce 2011 se součástí tohoto neformálního společenství stala také Jihoafrická republika, čímž se zrodila zkratka BRICS. O rok později došlo k připojení nového člena, Indonésie. A tím i ke změně této zkratky na BRIICS (Cihelková, 2012).

Tabulka 2.6 : HDP/obyv. států Jižní Ameriky v USD v roce 2012

Země	HDP/obyv.
Argentina	11 573
Bolívie	2 576
Brazílie	11 340
Chile	15 452
Ekvádor	5 425
Guyana	3 584
Kolumbie	7 748
Paraguay	3 813
Peru	6 796
Surinam	9 376
Uruguay	14 703
Venezuela	12 729

Zdroj: The World Bank, 2013, vlastní úprava

2.2.1 Ekonomická charakteristika skupiny vyspělých států v regionu

Právě těchto 5 zemí (Argentina, Brazílie, Chile, Uruguay, Venezuela) představuje skupinu více vyspělých států v Jižní Americe, jejichž vývoj reálného HDP zobrazuje tabulka 2.7.

Tabulka 2.7 : Vývoj reálného HDP států Jižní Ameriky v období 2008-2013

Rok	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Argentina	6,8	0,9	9,2	8,9	1,9	2,8
Brazílie	5,2	-0,3	7,5	2,7	0,9	3,0
Chile	3,1	-0,9	5,8	5,9	5,5	4,9
Uruguay	7,2	2,4	8,9	5,7	3,8	3,8
Venezuela	5,3	-3,2	-1,5	4,2	5,5	0,1

Zdroj: World Economic Outlook, 2013, vlastní úprava

Pro tyto země jsou patrné časté výkyvy v meziročním srovnání reálného HDP. Obdobně jako u států Severní Ameriky došlo v roce 2009 u všech zemí k výraznému poklesu HDP. V roce 2013 dosáhlo nejvyššího meziročního růstu Chile (4,9), naopak nejméně Venezuela

(0,1). Obecně platí, že tyto země dokážou dosáhnout výrazného růstu oproti minulému roku a hodnoty z roku 2013 v celosvětovém srovnání patří mezi jedny z nejvyšších.

Brazílie

V ekonomice Brazílie plní důležitou funkci průmysl, včetně těžby surovin, který se na tvorbě HDP podílí 29 %. Země je nesmírně bohatá na nerostné suroviny. Těží se zde celá řada komodit, jako je železná ruda (2. místo v těžbě na světě), cín, olovo, bauxit, zinek, zlato, drahokamy či sůl a samozřejmě ropa, uhlí a zemní plyn. V zásobách ropy předčí Brazílii z jihoamerických států pouze Venezuela. Zemní plyn je třeba dovážet z Bolívie. V průmyslu je rozvinuto strojírenství (výroba osobních a nákladních automobilů), hutnictví, petrochemie, a dále průmysl potravinářský, textilní a dřevozpracující. Průmyslovými centry jsou města na jihovýchodě země, jako Rio de Janeiro (obchod, textil, výroba lodí) nebo Sao Paulo (automobily). Ocelářství a strojírenství je zastoupeno v městě Belo Horizonte.

Zemědělství se na tvorbě HDP podílí 6 %, přičemž Brazílie se považuje za zemědělskou velmoc. Ve vývozu cukru, kávy, pomerančové šťávy, tabáku, kuřecího a hovězího masa nemá ve světě konkurenci. Také je druhým největším vývozcem kukuřice, banánů a sóji. Tradičními oblastmi zemědělství jsou jih a jihovýchod, roste však význam Středovýchodu, neboť zde dochází ke kácení deštných lesů právě pro účely zemědělství. Státy Paraná a Rio Grande do Sul na jihu země jsou známé pěstováním obilí, přesto se musí obilí do země dovážet kvůli ohromné spotřebě. Nejvíce se pěstuje sója, kukuřice, cukrová třtina, pomeranče, káva, tabák. Dále se pěstuje bavlna, rýže, fazole, kakao, maniok, citrusy, ovoce, zelenina nebo vinná réva. Chová se skot (2. místo na světě), prasata, ovce, koně a drůbež. Významný je i rybolov. Brazilské suroviny se nejvíce vyvážejí do Číny, USA, Argentiny, Nizozemska, Japonska a Německa.

65 % podílu na HDP patří sektoru služeb, kde největší oblast tvoří příjmy z cestovního ruchu. Turisty láká především východní pobřeží země s hlavním sídlem Rio de Janiirem.

Argentina

Argentinu lze definovat jako zemědělsky průmyslový stát. Přesto, že má velké množství surovinových zásob a také rozsáhlou úrodnou půdu, nedokáže toho maximálně využívat a má rozsáhlé rezervy. To se argentinská vláda snaží změnit pomocí hospodářských reforem.

Z nerostných surovin se v Argentině těží především zinek, olovo, stříbro, uran, cín nebo měď. Země má také zásoby ropy a zemního plynu, jejich naleziště se nacházejí u pobřeží na

jihu země a také v podhůří And. S těmito surovina je spojen rozvoj petrochemie a chemického průmyslu. Podobně úspěšně se rozvíjí i průmysl elektrotechnický, potravinářský, textilní nebo výroba automobilů. Celkově se průmysl na tvorbě HDP podílí 18 %.

Pěstování zemědělských plodin je významné především pro argentinský export, protože právě zemědělské produkty tvoří až 55 % z celkového exportu země. V zemi jsou vhodné klimatické podmínky pro rozvoj zemědělství. Daří se zde pěstovat sóju, kukuřici, slunečnice a obilí. Významné je také pěstování ovoce, na severu pak pěstování tabáku a bavlny. Centrem zemědělství jsou roviny v okolí hlavního města, kde se pěstuje právě sója, mnoho obilnin, kukuřice nebo rýže. V suchých oblastech And se díky zavlažovacím systémům pěstuje ovoce a zelenina a také vinná réva. Rybolov se na exportu podílí 5 %. Důležitý je také chov dobytka především v provinciích La Pampa a Buenos Aires, a hlavně pak zpracování masa. Jedná se o maso hovězí, skopové, ovčí a vepřové. Celkový podíl zemědělství na HDP je 6 %.

Sektor služeb vytváří 55 % HDP země. Ten v posledních dvou letech zaznamenal znatelný nárůst (meziročně až o 15 %). Jedná se především o velkoobchodní služby, veřejnou správu a obranu, vzdělávání nebo hoteliérství.

Chile

Těžba nerostných surovin je stěžejním bodem chilského hospodářství. Dominantní surovinou je zde měď. Až 40 % světových zásob této komodity je na území Chile. Dále se těží stříbro, železná ruda, zinek a černé uhlí. Význam má také těžba dřeva. Země nemá dostatečně zásoby ropy a zemního plynu, proto je musí do země dovážet. Zemní plyn putuje do země plynovodem z Argentiny. Výrazně se rozvíjí železářský a ocelářský průmysl. Hlavním průmyslovým centrem je hlavní město Santiago, největší chilský přístav Valparaíso nebo město Antofagasta, známé výrobou lodí a hutním průmyslem. Dále je rozvinut průmysl textilní, potravinářský a chemický. Rozvíjí se rovněž stavebnictví.

Chilské zemědělství je soběstačné a navíc dokáže některé produkty úspěšně a ve velkém množství vyvážet. Pěstují se zde obilniny, různé druhy ovoce, brambory, luštěniny nebo cukrová třtina a vinná réva. Chová se skot, prasata a ovce. Rybolov je 4. největší na světě, konkrétně se jedná o lososy, makrely, tuňáky nebo rybí moučku.

Ze všech produktů se nejvíce vyváží měď, následně ryby a mořské plody, ovoce, celulóza, víno, železo, zlato a molybden. Vyváží se převážně do Číny, USA, Japonska, Jižní Koreje, Brazílie, Holandska a Indie. Přestože je země nucena dovážet velké množství ropy a zemního plynu, i tak export dlouhodobě převyšuje import.

Služby jsou nejrychleji se rozvíjející částí ekonomiky země. Přesto se prozatím na tvorbě HDP podílejí jen 40 %. Výrazně se rozvíjí obchod, restaurace a hotely, také maloobchod, bankovníctví a finanční služby a rovněž cestovní ruch.

Venezuela

Venezuela má obrovské zásoby nerostných surovin a velký ekonomický potenciál, který však není naplňován, a to především z politických důvodů. Kromě ropy a zemního plynu má země zásoby železné rudy, bauxitu, uranu, uhlí a zlata. Těží se také sůl, fosfáty nebo kaolín. Ropa a zemní plyn se těží hlavně v zálivu Maracaibo a při dolním toku řeky Orinoko. Největšími odběrateli jsou Čína, USA a Indie. Z průmyslu se rozvinula petrochemie a průmysl stavebních hmot. Dále průmysl potravinářský, textilní a farmaceutický.

Rovněž zemědělství výrazně ovlivňuje proces vyvlastňování půdy soukromým vlastníkům. Velkým farmám je půda násilně odebíraná a je předána drobným zemědělcům. Pěstuje se především káva, kukuřice, rýže, cukrová třtina a tropické ovoce. Chová se drůbež, hovězí a vepřový dobytek. Významný je také rybolov.

V sektoru služeb se rozvíjí bankovníctví a pojišťovnictví, ale i ten je ovlivněn procesem znárodňování.

Uruguay

Jedná se o průmyslově zemědělskou zemi, hlavním ekonomickým odvětvím je potravinářství. Zejména je to zpracování masa, produkce mléka, oleje a mouky. Vyváží se rýže, obilniny, sója nebo cukr. Chová se skot, ovce a drůbež. V zemi je málo nerostných surovin. Jsou zde pouze omezené zásoby vápence, mramoru a kaolínu. Služby tvoří 68 % HDP, konkrétně to je ubytování, obchod, bankovní a finanční služby a také cestovní ruch. HDP v roce 2012 dosáhlo 4 %. Import mírně převažuje nad exportem. Nejvíce se vyváží do Brazílie, Číny a Argentiny.

2.2.2 Méně vyspělé státy regionu

Skupinu méně vyspělých zemí tvoří Bolívie, Ekvádor, Guyana, Kolumbie, Paraguay, Peru a Surinam. Většina z těchto států je poměrně chudá, především to jsou země, jejichž hospodářství je zaměřeno na zemědělství a export vypěstovaných plodin. K zemědělsky založeným zemím se řadí Ekvádor, Paraguay, Surinam a Guyana. Nejvíce pěstují tropické ovoce, kávu nebo rýži. V Peru převládá orientace na těžební průmysl, konkrétně se těží v menším množství ropa, uhlí a zemní plyn. Větší množství ropy i zemního plynu se vytěží

v Kolumbii, z čehož zemi plynou největší příjmy. Země se potýkají s různými problémy, které brzdí jejich ekonomický rozvoj. Je to např. vysoká míra nezaměstnanosti v Guyaně nebo politická nestabilita v Bolívii.

Je patrné, že výše zmíněné země Jižní Ameriky nedosahují takové ekonomické vyspělosti a rozvinutosti jako státy Severní Ameriky nebo jiné státy světa. K jejímu zlepšení se snaží docílit především díky vzájemné spolupráci a zapojení do integračních seskupení, o kterých pojednává následující kapitola.

3 Současná integrační seskupení v Severní a Jižní Americe

Celý americký kontinent představuje území o rozloze více než 42 tisíc km² a představuje tak obrovské územní seskupení států nazývané jako jeden megaregion. Ačkoli se jedná o územně i populačně rozsáhlou oblast, existuje zde řada specifických rysů a předpokladů vybízejících k integračním procesům.

3.1 Předpoklady integrace amerického kontinentu

Již samotná poloha jednotlivých států a existence geograficky přirozených oblastí zde vyvolávají možnost vytváření integračních seskupení. Avšak za nejvýznamnější specifický jev megaregionu je považována dominance USA, do jisté míry i jejich nadřazenost. Ta se projevuje v politice, ekonomice i vojenské síle. I přes tuto dominanci USA nadále usilují o rozšiřování svých mezinárodních vztahů s cílem získání nových příležitostí a odbytišť pro své výrobky (Zlý a kol., 2006).

Dalším důležitým faktorem celého kontinentu je velká ekonomická nerovnost mezi jednotlivými státy, kdy za ekonomicky zcela vyspělé státy se považují pouze USA a Kanada. Ostatní země pak takovéto úrovně vyspělosti nedosahují, což je ale může pozitivně motivovat pokusit se těmito „gigantům“ vyrovnat a prostřednictvím integrace pak ze vzájemné spolupráce účelně čerpat.

Jak uvádí Neumann (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 206): „Integrace v Americe se odlišuje, zvláště od evropského prostoru, především svojí hloubkou a absencí silného nadnárodního řízení“. Od roku 1948 zde existuje Organizace amerických států (dále OAS) a přestože se nejedná o ekonomickou či politickou integraci, sdružuje všech 35⁹ nezávislých států Ameriky a představuje hlavní politické, právní, sociální a vládní fórum celé oblasti. Hlavním posláním této instituce je posílení míru a bezpečnosti, udržování demokracie a podpora vzájemné spolupráce mezi zeměmi. OAS tedy vytváří jakýsi základ pro realizaci myšlenky celoamerické integrace a vznik Celoamerické dohody o volném obchodu (dále FTAA).

V severoamerickém regionu se integrace postupně formovala zejména potřebám USA a odvíjela se od jejich postoje k provádění ekonomických záměrů a vztahu k dalším obchodním partnerům. Původně zformované multilaterální obchodní vztahy po 2. světové válce v rámci

⁹ Členství v organizaci měla od roku 1962 pozastavené Kuba, jejíž vláda neměla právo na půdě OAS působit. V roce 2009 bylo členství Kubě obnoveno, ta o něj ovšem neprojevila zájem. Přesto je opět považována za člena OAS.

jednání Všeobecné dohody o clech a obchodu (dále GATT¹⁰) se postupně staly neuspokojivé potřebám USA, především v ohledu nedostatečně rychlé liberalizace v oblasti služeb nebo investic. Řešení představovalo včlenění USA do regionální ekonomické integrace, k jejímuž rozvoji došlo zejména v 90. letech 20. století. Zprvu se zájmy USA orientovaly spíše na politickou spolupráci, zajištění bezpečnosti a šíření demokracie v celém regionu. Postupně však stále více narůstal význam ekonomické spolupráce a tím i snaha o vytvoření hospodářské integrace s důrazem na zavedení obchodní disciplíny a určitých pravidel mezi zeměmi. To vedlo až ke vzniku CUSFTA v roce 1989, která tak dovršila ekonomickou propojenost mezi Kanadou a USA. Tato dohoda, i přes značné zjednodušení vzájemné směny zboží či služeb a odstranění obchodních bariér, nepřinesla do obchodních vztahů obou zemí zásadní průlom. Pouze již tak dobře fungující spolupráci více zjednodušila a stanovila jasná pravidla. Podle Waisové a kol. (2009, str. 209): „se postupně ukazovalo, zejména s ohledem na zájmy USA, že další potřebnou obchodní dynamiku může přinést pouze integrace třetích zemí, přinášejících nový potenciál ekonomických aktivit“. Takovou možnost nabízela třetí země severoamerického kontinentu, Mexiko (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

3.2 Formování Severoamerické dohody o volném obchodu

Jednání o vzniku Severoamerické dohody o volném obchodu (dále NAFTA) probíhala od počátku 90. let. Impulsem pro rozvoj spolupráce mezi USA a Mexikem se stala postupná transformace Mexika v průběhu 80. a 90. let. Tehdy mexická vláda přehodnotila svou dosavadní politiku ekonomické nezávislosti a otevřela se vůči USA jak z hlediska ekonomického, tak i politického. To mělo pozitivní vliv i ve vztahu Mexika s Kanadou. Jednání mezi těmito zeměmi probíhala současně, ale podstatně pomalejším tempem, než v případě USA. Zpravidla se veškerá jednání týkala přijetí liberalizačních opatření v obchodu a investicích Mexikem, které byly již součástí CUSFTA.

Dne 17. 12. 1992 byla dohoda podpisem zástupců tří zúčastněných zemí potvrzena a započal proces její ratifikace, který však neměl tak hladký průběh, jak se původně očekávalo. Ve všech zemích se objevilo několik oponentů, kteří proti této dohodě veřejně vystoupili. Jedním z nich byl také americký prezident Bill Clinton, který dohodu označil za nedostatečnou a usiloval o její přezkoumání. Z jeho iniciativy pak byly k původní dohodě připojeny dvě paralelní dohody: Severoamerická dohoda o spolupráci na životním prostředí (NAAEC) a Severoamerická dohoda o pracovní spolupráci (NAALC). NAAEC vytváří rámec

¹⁰ GATT je mnohostranná dohoda s pravidly o řízení obchodu, vytvořená v roce 1947. Stala se základem multilaterální liberalizace až do konce roku 1994, kdy byla nahrazena Světovou obchodní organizací (WTO) (Cihelková, 2012).

pro lepší ochranu a zlepšování životního prostředí Severní Ameriky prostřednictvím vzájemné spolupráce a prosazování zákonů v této oblasti. Hlavním cílem NAALC je pak snaha o lepší pracovní podmínky, životní úroveň a zvýšení obchodu mezi USA, Kanadou a Mexikem. Doplňená NAFTA pak 1. 1. 1994 vstoupila v platnost.

3.3 Specifika dohody a cíle NAFTA

Je patrné, že NAFTA ve své podstatě navazuje na již dříve platnou dohodu CUSFTA. Nepředstavuje však přistoupení dalšího státu k této dohodě, ale naopak vzniká dohoda zcela nová. Jak uvádí Neumann (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 210): „NAFTA představovala v době svého vzniku nejrozsáhlejší dohodu o volném obchodu sjednanou mezi regionálními obchodními partnery“.

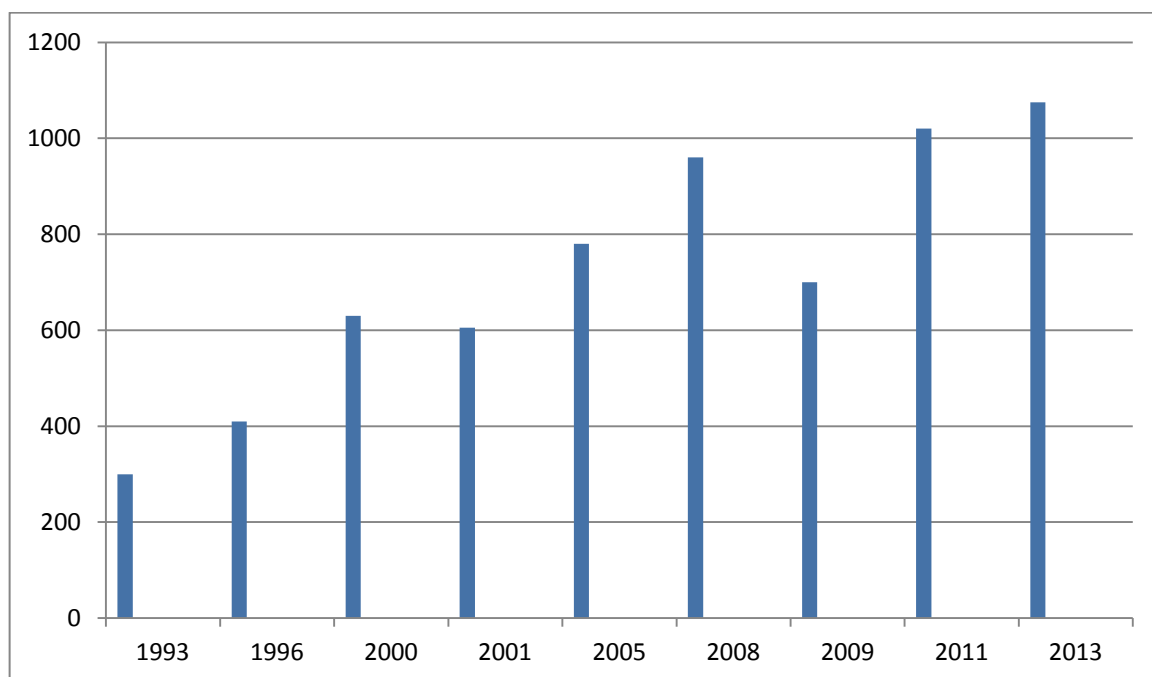
Samotná dohoda zavádí ustanovení v šesti hlavních oblastech (North American Free Trade Agreement, 2012): „přístup zboží na trh, ochrana zahraničních investic, ochrana duševního vlastnictví, přístup k zadávání veřejných zakázek, snadnější přístup pro cestující za obchodem a pravidla původu“. Dohoda je formálně založena na principech zóny volného obchodu, ale ve skutečnosti tento stupeň integrace překračuje. Obsahuje liberalizaci dalších oblastí, jako služeb nebo kapitálu, dále větší důraz na ochranu práv duševního vlastnictví a pravidla o původu zboží. Zavádí i systém uplatňování antidumpingových opatření. Podle Neumanna (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 210): „nezahrnuje ustanovení o volném pohybu pracovních sil, proto bývá někdy považována za model tzv. omezeného společného trhu“. V tomto ohledu došlo pouze ke zjednodušení vstupních řízení pro zahraniční pracovníky. NAFTA dále přispěla k růstu a zvýšení pohybu přímých zahraničních investic v celé Severní Americe a tím dopomohla i k ekonomickému růstu tří zúčastněných zemí (Zlý a kol., 2006).

Cíle NAFTA jsou stanoveny v samotném textu dohody (viz příloha 5) a jejich splnění bylo naplánováno do konce roku 2008 při dodržování stanovených zásad a pravidel, národních principů a transparentnosti. Původní záměr, vytvoření zóny volného obchodu, NAFTA již překonala. Její úsilí však pokračuje dál a cílem především USA je vytvořit FTAA.

3.4 NAFTA a její ekonomický význam

Příznivých výsledků dosáhla NAFTA především v oblasti obchodu. Vzájemný obchod partnerů této dohody v roce 1993 dosahoval 289 miliard USD. Během dvaceti let existence NAFTA, jak zobrazuje graf 3.1, vzrostl třístranný obchod těchto zemí až o 273 % a v roce 2013 tak dosáhl hodnoty 1 076 miliard USD.

Graf 3.1 : Vývoj obchodu mezi partnery NAFTA v období 1993- 2013 v mld. USD

Zdroj: Representative Office of the Ministry of Economy of Mexico in Canada, Mexico-Canada Trade Report, 2014, vlastní úprava

Z grafu vyplývá, že zavedení dohody NAFTA v roce 1994 a odbourání překážek obchodu ihned vedlo ke zvýšení obchodu mezi těmito třemi zeměmi. Tento nárůst pokračoval až do roku 2001, kdy byl poprvé zaznamenán výrazný pokles vzájemného obchodu. Důvodem byly teroristické útoky v USA, které negativně ovlivnily jak ekonomiku USA, tak i třístranný obchod partnerů NAFTA. Druhý významný pokles byl zaznamenán v roce 2009, kdy celou řadu světových ekonomik zasáhla ekonomická krize, rovněž i ekonomiku Kanady, Mexika a USA. Následně však došlo opět k oživení vzájemného obchodu, až do hodnoty přesahující tisíc miliard USD v minulém roce.

Z pohledu jednotlivých zemí lze sledovat rozdílné tempo růstu vzájemného obchodu a také jejich rozdíl v podílu na celkovém třístranném obchodu v letech 1993 a 2013 (viz tabulka 3.1).

Tabulka 3.1 : Vzájemný obchod zemí v roce 1993 a 2013 v mld. USD, tempo růstu a podíl na celkovém obchodu partnerů NAFTA v roce 1993 a 2013 (%)

Vztah	1993	2013	Tempo růstu 93/13	Podíl 1993	Podíl 2013
Mexiko-Kanada celkem	4,052	35,761	782,6 %	1,4 %	3,3 %
Mexiko-USA celkem	85,212	467,718	448,9 %	29,5 %	43,5 %
Kanada- USA celkem	199,479	572,351	186,9 %	69,1 %	53,2 %

Zdroj: Representative Office of the Ministry of Economy of Mexico in Canada, Mexico-Canada Trade Report, 2014, vlastní úprava

Z tabulky je patrné, že nejvyššího tempa růstu vzájemného obchodu od roku 1993 do roku 2013 dosáhlo Mexiko s Kanadou. Ovšem v objemu vzájemného obchodu dosahují tyto země velmi nízkých hodnot, což se projevuje i v podílu na celkovém obchodu zemí NAFTA, který tvoří pouze 3,3 %.

V případě vztahu Kanady s USA došlo k nejnižšímu tempu růstu jejich obchodu. Jak uvádí Neumann (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 221): „Mezi USA a Kanadou obchod sice rostl, lze však soudit, že se na nárůstu méně podílely efekty, vyvolané uzavřením dohody. Příčinou je již existující rozsáhlé obchodní propojení těchto zemí a vysoká míra obchodní liberalizace před uzavřením NAFTA“. Obecně se Kanada soustředí spíše na udržení či rozšíření obchodních vztahů s USA v rámci integrace. Přesto že se podíl jejich obchodu oproti roku 1993 výrazně snížil, v případě objemu však stále dosahuje nejvyšších hodnot.

Obchodní vztah USA s Mexikem pak představuje hlavní bod celé dohody. Z pohledu USA bylo prvořadé uzavřením dohody rozšířit trh s Mexikem a výrazně posílit tok investic do této země. Mexiko představuje pro USA perspektivní a dynamický trh s dlouhodobě rostoucí poptávkou po americkém zboží. Navíc se významným nástrojem dělby práce staly maquiladoras při hranicích Mexika s USA, které pozitivně přispěly k poklesu nákladů výroby, nárůstu produktivity a konkurenceschopnosti amerických výrobků. V případě Mexika pak dopomohly ke zvýšení HDP a zaměstnanosti (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Obchod mezi USA a Mexikem vzrostl od roku 1993 velmi výrazně. V případě podílu na celkovém obchodu zemí NAFTA došlo během dvaceti let k nárůstu o 14 procentních bodů, což představuje nejpodstatnější změnu.

Liberalizace obchodu tedy přinesla pozitivní výsledky, ovšem každé zúčastněné zemi v jiné míře. Podle Neumanna (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 213): „Největší význam mají obchodní vztahy v rámci NAFTA zřejmě pro rozvíjející se ekonomiku Mexika, pokud jde o nárůst obchodu, nejmenší naopak pro Kanadu. V případě USA je sice bezprostřední

přírůstek obchodu vlivem integrace oceňován jako významný, avšak s relativně nízkým dopadem na ekonomický růst“.

Kromě liberalizace obchodu přinesla NAFTA i značné uvolnění investic, zejména na území Mexika. Rovněž také zajišťuje vysokou úroveň ochrany duševního vlastnictví, což oceňují zejména američtí výrobci v souvislosti s protiprávním jednáním v oblasti autorských práv, patentů a obchodních značek. K pozitivním dopadům dohody NAFTA se řadí také rozvoj mexické ekonomiky a posílení politické stability v zemi. V případě USA pak došlo k výraznému nárůstu exportu zboží a kapitálu. Určité problémy ovšem nastaly v uvolnění pohybu zemědělských výrobků a pracovních sil. V ohledu zemědělských výrobků se stali znevýhodnění mexičtí farmáři, kteří po snížení cel nedokážou konkurovat levným americkým a kanadským zemědělským plodinám, které se do země dovážejí a jejichž ceny zahrnují státní subvence. V druhém ohledu pak nadále přetrvávají obavy USA z velkého přílivu levné mexické pracovní síly a v důsledku toho z poklesu mezd amerických pracovníků, což jen utvrzuje ochranu před cizí pracovní silou (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

V celkovém shrnutí je ekonomický význam dohody a její efekty nejvýraznější v Mexiku, naopak nejméně v Kanadě. Dohoda přispěla k ekonomickému růstu zúčastněných zemí, mezi nimiž došlo rovněž k výraznému zvýšení vzájemného obchodu.

3.5 Integrace ve Střední Americe

První pokusy o vzájemnou integraci zemí Střední Ameriky se datují již ve 20. letech 19. století, kdy zde probíhala snaha o vytvoření společné federace. Tyto snahy však ztroskotaly na nevyváženosti jednotlivých států v regionu a jejich omezených kompetencích. Podobný výsledek měl i druhý integrační pokus ve 20. letech 20. století. Až třetí integrační rozvoj, který započal po druhé světové válce, zaznamenal výraznější posun ve vzájemné spolupráci zemí tohoto regionu. Země se poučily z dřívějších neúspěchů a místo spolupráce politické začaly usilovat o propojenost ekonomickou (Kouba, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Jak uvádí Zlý (2006, str. 100): „První smlouva o vytvoření integrační organizace v tomto regionu byla podepsána 6. 2. 1960 mezi Guatemalou, Hondurasem a Salvadorem. Tou byl vytvořený Středoamerický společný trh - CACM“. Ten byl následně doplněn Nikaraguou a v roce 1961 také Kostarikou. Jeho cílem bylo vytvoření a rozvíjení vzájemné hospodářské spolupráce zúčastněných zemí, což se zpočátku také dařilo. Základem se stala síť bilaterálních dohod mezi státy, která vytvářela podmínky pro volný obchod s vybranými výrobky. Vzájemný obchod mezi zeměmi se v 60. letech sedminásobně zvýšil a celkově nastal výrazný ekonomický rozmach. Zvýšil se i objem místních a zahraničních investic, byla

zavedena společná cla, rostla finanční podpora ze strany USA i MMF. V roce 1964 dokonce vznikl návrh na vytvoření společné měnové unie, k jejímuž uskutečnění nakonec nedošlo. Podle Kouby (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 235): „byl CACM ve své době nejodvážnějším integračním pokusem v rámci celé Latinské Ameriky¹¹“.

V následujících letech se však další integrační rozvoj téměř zastavil. Důvodem byla nestabilní politická situace v některých zemích, které sužovaly občanské války a nejrůznější spory. Přispěl k tomu i dlouhotrvající zdrženlivý postoj k celé integraci ze strany Kostariky a Panamy, konkrétně obavy z možných negativních hospodářských efektů nebo pocit výlučnosti vzhledem k ostatním zemím. Negativem integrace pak byla neschopnost vytvářet dostatek pracovních míst, zvýhodňování chudších zemí nad bohatými, vyloučení zemědělské politiky z celé integrace a především pak nedostatečná politická koordinace (Kouba, v publikaci Waisová a kol., 2009).

K určitému oživení pak došlo až v 90. letech. V červnu roku 1990 podepsalo všech pět členských zemí deklaraci o posílení míru a podpory významu CACM. Jak uvádí Cihelková (2002, str. 228): „Rok 1993 byl velmi důležitý pro fungování seskupení. V říjnu členské státy a Panama podepsaly Protokol ke Všeobecné dohodě (dokument zakládající toto seskupení) a dohodly se na plné ekonomické integraci“. Na CACM tedy od roku 1993 navázal Systém středoamerické integrace (SICA)¹². Ten představuje komplex institucí, jehož základním cílem je přeměnit region Střední Ameriky v oblast míru, svobody, demokracie a rozvoje s důrazem na dodržování a ochranu lidských práv. SICA je založen na principech ekonomické otevřenosti, budování vztahů mezi členy a odbourávání obchodních bariér. V současnosti zahrnuje všech sedm zemí Střední Ameriky, včetně Belize, které se do systému zapojilo, stejně jako Dominikánská republika, v roce 2013.

K důležitým pokrokům středoamerických zemí došlo rovněž v oblasti zjednodušení obchodu s USA, strategickým exportním partnerem. V roce 2004 byly podepsány dohody o volném obchodu mezi USA, státy Střední Ameriky a Dominikánskou republikou (CAFTA-DR). Pro Honduras, Guatemala, Nikaragui a Salvador vstoupily v platnost v roce 2006. V roce 2007 pak pro Dominikánskou republiku a v roce 2009 také pro Kostariku. Staly se vůbec prvními dohodami o volném obchodu mezi USA a rozvojovými ekonomikami, jejichž náplní je usnadnění obchodu a investic, odstranění celních sazeb především u textilních

¹¹ Označením Latinská Amerika se rozumí státy amerického kontinentu, rozkládající se jižně od USA, ve kterých se mluví jedním z románských jazyků a také některá závislá území v karibské oblasti.

¹² SICA byl založen 13. prosince 1991 podpisem protokolu k Chartě Organizace Středoamerických států (ODECA) nebo li protokolu z Tegucigalpy, který doplnil Chartu ODECA z roku 1962. V platnost vstoupil 1. února 1993.

výrobků nebo vytváření nových tržních příležitostí. Země v rámci CAFTA-DR představují pro USA třetí největší exportní trh v Latinské Americe.

V říjnu roku 2012 vstoupila v platnost také dohoda o volném obchodu mezi USA a Panamou, která představuje významný posun ve vzájemné obchodní spolupráci těchto zemí. Dohoda přispěla k liberalizaci obchodu se zbožím a službami, odstranila celní a technické překážky obchodu a přinesla větší propojenost obou ekonomik. To je vnímáno, především vzhledem k ekonomice Panamy jako k jedné z nejrychleji rostoucích v tomto regionu, jako velmi pozitivní signál.

Dlouhodobým cílem zemí v regionu Střední Ameriky je nadále prohloubení integrace a navázání kontaktů s jinými seskupeními nebo státy na americkém kontinentu. To společně s intenzivní obchodní výměnou a spoluprací s USA dává do budoucna příslib k vytvoření Celoamerické zóny volného obchodu, k jejíž realizaci se některé zúčastněné státy aktivně přiklání. V řadě zemí však také převládá vůči dohodě CAFTA-DR a spolupráce s USA opozice, zejména z levicově orientovaných politických stran. Projevuje se především v zemědělství, kde sílí obavy ze ztráty konkurenceschopnosti, nebo také v oblasti sociální a zaměstnanosti.

3.6 Integrace v oblasti Karibiku

K největšímu rozvoji integračních procesů v oblasti Karibiku, a zároveň také v celé oblasti Latinské Ameriky, docházelo postupně od 60. let 20. století. Avšak na počátku 90. let většina těchto ekonomik začala fungovat na zcela jiném základě. Jak uvádí Cihelková (2002, str. 200): „Hospodářské politiky většiny zemí se soustředily na dva základní pilíře-uplatňování principů volného trhu v ekonomice a udržení makroekonomické rovnováhy“. Jedním z důvodů této změny hospodářské politiky byla politická a bezpečnostní stabilizace v celé oblasti, kdy v mnoha zemích došlo ke změně politického režimu a vypsání svobodných voleb a zároveň byly ukončeny i některé ozbrojené konflikty. Tento vývoj tedy vytvářel příznivé podmínky pro vytváření tržně orientovaných reforem, růstu ekonomiky a oživení ekonomické integrace (Cihelková, 2002).

Zprvu však v karibské oblasti, podobně jako v regionu Střední Ameriky, zaznamenaly první integrační pokusy v 19. století neúspěch. Přesto zde poměrně dlouhodobě působila již od roku 1871 Federace Závětrných ostrovů, ale její funkčnost a přínos zúčastněným zemím negativně ovlivňovala značná nerovnost a odlišnost ve vyspělosti jednotlivých zemí. Obdobně se tento problém objevoval i po druhé světové válce, kdy zde za podpory britské vlády vytvořilo deset karibských ostrovních území v roce 1958 Západoindickou federaci, s cílem

vytvoření celní unie. Fungování federace však ovlivňovala řada sporů a také nevýhodné postavení populačně největší a ekonomicky nejvyspělejší Jamajky. To vedlo až k jejímu rozpadu v roce 1962 (Kouba, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Takřka ihned se však začala rozvíjet myšlenka sjednocení všech samostatných i nesamostatných států Karibiku. Přispělo k tomu i vyhlášení nezávislosti Jamajky a Trinidadu v roce 1962. Jak uvádí Zlý (2006, str. 102): „V roce 1965 byla podepsána první smlouva, jejímiž signatáři byla Antigua, Barbados, Trinidad a Britská Guyana (od roku 1966 již samostatná), kterou vzniklo Karibské sdružení volného obchodu - CARIFTA, které však bylo od počátku chápáno jako základ pro vytvoření karibského společného trhu“. 1. 5. 1968 státy CARIFTA založily Karibské společenství a společný trh (CARICOM), které 1. 8. 1973 vstoupilo v platnost a ke kterému se přidalo dalších sedm karibských zemí. Tyto země v roce 1981 v rámci CARICOM vytvořily vlastní Organizaci východokaribských států (OECS)¹³, která dosáhla integrace v měnovou unii. V následujících letech se CARICOM rozrostl o další karibské země až do současné podoby (viz příloha 6).

Vytvoření společného trhu bylo naplánováno do roku 1999, ale k jeho prosazování docházelo velmi obtížně. Samotná dohoda nebyla zaměřena jen na podporu ekonomik členských zemí, ale také na koordinaci zahraničních politik a spolupráci v oblastech jako je zdravotnictví, průmysl, doprava nebo kultura. Její naplňování bylo často zpomalováno např. nedostatečnou spoluprací v zemědělství, negativními globálními hospodářskými vlivy nebo nepřízní levicově orientovaných vlád členských států. Přesto se členové CARICOM v roce 1989 dohodly na opatřeních, která vedla k vytvoření jednotného trhu do roku 1993. Jeho fungování bylo zahájeno v roce 2006 (Kouba, v publikaci Waisová a kol., 2009).

V současnosti je CARICOM z hlediska počtu členů největším seskupením západní polokoule, ale naopak nejmenším z pohledu objemu hospodářství. Problémem integrace je malý podíl vzájemného obchodu mezi jednotlivými členy, nejednotnost v zavedení některých smluvních principů nebo existence rozdílů v úrovni mezd a zadlužení. Na druhou stranu CARICOM představuje jednu z nejpokročilejších integrací amerického kontinentu, s cílem vytvoření měnové unie v budoucích letech. V otázce mezinárodní aktivity a spolupráce s jinými integračními celky je toto seskupení poměrně vstřícné. Ne zcela však v případě spolupráce s USA, ačkoli jsou nejvýznamnějším obchodním partnerem všech členských států tohoto seskupení (Kouba, v publikaci Waisová a kol., 2009).

¹³ OECS v současnosti sdružuje 9 karibských zemí: Antigua a Barbuda, Britské panenské ostrovy, Dominika, Grenada, Montserrat, Svatá Lucie, Svatý Kryštof a Nevis, Svatý Vincent a Grenadiny. Cílem organizace je podpora a zapojení členských států do globální ekonomiky, a také maximalizace výhod plynoucích z jejich spolupráce.

Přestože v květnu roku 2013 USA a země CARICOM podepsaly Obchodní a investiční rámcovou dohodu (TIFA), která přispěla k usnadnění obchodu a investic, práv pracovníků a posílila tak vzájemnou spolupráci, existuje mezi nimi několik neshod, plynoucích z nedávné historie.

Jejich vztahy byly negativně poznamenány v 90. letech tzv. banánovou válkou. Jednalo se o opatření ze strany Evropské Unie (dále EU), které upřednostňovalo dovozy banánů ze zemí Karibiku před dovozy ze zemí Střední Ameriky. Proti tomu se ohradily USA, které tak chránily své exportéry ze Střední Ameriky a podaly stížnost Světové obchodní organizaci (dále WTO). WTO rozhodla, že toto opatření EU porušuje principy svobodného obchodu a Karibské země tak musely jednat s USA i EU o kompromisním řešení. To se nakonec povedlo nalézt, ale nadále mírně preferovalo export banánů z karibských zemí, což nelibě nesly USA (Cihelková, 2002).

Vzájemným vztahům nepomohla ani unilaterální politika USA v období vlády George Bushe, kterou karibské státy negativně vnímaly. Tím v tomto vztahu vzniklo určité napětí a možnost výskytu protiamerických nálad, které v oblasti Karibiku dlouhodobě podporuje komunistická Kuba a USA považuje za svého nepřítele. Karibské země, podobně jako jiné regiony Latinské Ameriky, tak stojí před otázkou, zda se vydat cestou celokontinentální integrace, podporovanou OAS a především USA, nebo cestou regionální integrace bez účasti USA, motivovanou ideologickými názory vystupujícím proti severoamerické nadvládě (Kouba, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Kromě CARICOM v tomto regionu existuje také Sdružení karibských států (ACS), založené v roce 1994. Skládá se z 25 členských států a funguje jako orgán pro poradenství a spolupráci v oblastech obchodu, dopravy, turistiky a přírodních katastrof. Členy nejsou pouze karibské státy, ale také Mexiko, Kolumbie, Venezuela, Guyana, Surinam a středoamerické země.

3.7 Venezuelský vliv v Karibiku - ALBA a Petrocaribe

Do pozice lídra v integračních procesech, které mají být jakýmsi oponentem celoamerické integrace, se postavila jihoamerická Venezuela v čele s bývalým prezidentem Hugem Chávezem. Ten se snažil prostřednictvím zahraniční politiky, odvíjející se od ropného bohatství země, přilákat na svojí strany co nejvíce karibských a jihoamerických zemí a omezit tak vliv USA. Jeho hlavním nástrojem se stala Bolívarovská aliance pro národy naší

Ameriky¹⁴ (dále ALBA), založená v roce 2004, jako alternativa k projektu FTAA. Chávezova myšlenka o založení ALBA se poprvé objevila v roce 2001 na summitu Sdružení karibských států a postupně se začala formovat v kontextu jeho ideje socialismu 21. století. K jejímu zformování došlo 14. prosince 2004 formou venezuelsko-kubánské dohody, která prezentovala tento projekt jako protiklad k neoliberalismu a jako integraci založenou na ochraně identity Latinské Ameriky, solidaritě, spravedlnosti a spolupráce postavenou na kulturních a historických základech. Především je zde patrná spojitost se Simonem Bolíwarem, hrdinou z války za nezávislost Latinské Ameriky, který je pro lid symbolem patriotismu (Jungbauer, 2013). Toho se snažil Chávez při vytváření ALBA využít. Zakládající smlouva ALBA pak definuje dvanáct hlavních principů jejího založení (viz příloha 7).

Toto původní venezuelsko-kubánské uskupení se zaměřovalo především na výměnu lékařské pomoci z Kuby a dodávek ropy za výhodných podmínek z Venezuely. V roce 2006, kdy se k ALBA přidala také Bolívie, došlo mezi těmito třemi zeměmi k podpisu Dohody o obchodu mezi národy (TCP). Členem seskupení se následně v roce 2007 stala také středoamerická Nikaragua, v roce 2008 Dominika, v roce 2009 Antigua a Barbuda, Svatý Vincent a Grenadiny a jihoamerický Ekvádor. Od roku 2013 se zde řadí i Svatá Lucie, zatímco statut přidružených států patří Surinamu, Haiti, nebo také Íránu. Členem ALBA se v roce 2008 stal také Honduras, ale pouze dočasně, protože v roce 2010 z aliance vystoupil. V celém seskupení je patrná dominance Venezuely, především díky velkému přírodnímu (ropnému) bohatství (Jungbauer, 2013).

Právě zmíněné ropné bohatství představuje pro Venezuelu hlavní nástroj pro vývoj a fungování aliance ALBA. Tím mohlo dojít k realizaci Chávezovy myšlenky sloučení energetických projektů mezi Venezuelou a ostatními zeměmi v celém regionu Latinské Ameriky. Došlo k vytvoření tří ropných aliancí: Petrocaribe, Petrosur a Petroandina. Ty jsou založeny na tzv. barterovém obchodu, který v podmínkách této oblasti představuje směnu ropy za určité zboží či služby, a také na nákupu ropy za velmi výhodných podmínek¹⁵. Zmíněné aliance se slučují pod jeden projekt nesoucí název Petroamerica. Tento projekt je dle svého zakladatele Cháveze založen na solidaritě a uskutečnění společných investic ve spojení s těžbou ropy a zemního plynu až po jejich prodej, které tak pomohou ke snížení sociálních a ekonomických rozdílů v jednotlivých regionech. Prakticky však slouží k zavázání členských

¹⁴ Název Bolívarovská aliance pro národy naší Ameriky zavedly její členské státy v roce 2009. Původně bylo toto integrační seskupení pojmenováno jako Bolívarovská alternativa pro národy naší Ameriky.

¹⁵ „Nejedná se tedy o zvýhodnění formou nižších cen, ale o výhodu plynoucí z nízkých úroků na část dodané ropy. 60 % ceny dodávky je splatných do 90 dnů, dalších 40 % je spláceno následujících 23-25 let s jednorázovou úrokovou sazbou“ (Springerová, v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 247)

států ze strany Venezuely a především jde o snahu tyto země odradit od otevřeného trhu a volného obchodu podporovaného USA (Springerová, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Petrocaribe zahrnuje pod ropnou aliancí od roku 2005 většinu zemí v Karibiku (11), některé země Střední Ameriky (Belize, Guatemala, Honduras, Nikaragua) a dále Surinam, Guyanu a Venezuelu. Z jiného pohledu pak dvanáct z patnácti členů CARICOM. Nabízí se zde však otázka, do jaké míry je členství těchto zemí dáno ideologickou příslušností k Chávezovým protiamerickým myšlenkám, nebo zda jde pouze o promyšlený krok, jak snadněji získat přístup k venezuelské ropě a využívat dominantního postavení Venezuely v její těžbě. To s sebou přináší obavy o další existenci tohoto seskupení, především vzhledem k nestabilitě ceny ropy, ale také v odlišnosti podpory venezuelské politiky nebo z důvodů přetrvávajících územních sporů mezi Venezuelou a některými partnery Petrocaribe (Springerová, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Mimo celý projekt Petroamerica došlo v rámci fungování ALBA k vytvoření dalších významných iniciativ, které vznikly nejvíce zásluhou Venezuely a jejího prezidenta Cháveze. Jedním z příkladů je ALBA Banka, založená v roce 2008. Ta disponuje velkými finančními prostředky, což jsou příspěvky všech členských států této aliance. Největší podíl příspěvků poskytuje Venezuela a Kuba, zatímco za největšího příjemce se považuje Nikaragua. Funkce samotné banky spočívá především ve financování projektů v rámci ALBA, dále nabízí pomoc při řešení ekonomických problémů nebo poskytuje výhodné půjčky. S fungováním ALBA Banky pak souvisí druhý významný Chávezův projekt, kterým je utvoření měnové unie a zavedení společné měny SUCRE. Návrh na zavedení SUCRE vznikl jako reakce na finanční krizi, která v roce 2008 postihla USA, a mezi členy ALBA se objevily pochybnosti vůči americkému dolaru. Navržená měna měla dolar v obchodních transakcích aliance nahradit, čímž by došlo k omezení kontroly a vlivu nad latinskoamerickými zeměmi ze strany USA. V současné době se SUCRE používá pouze jako virtuální měna, do budoucna se však předpokládá použití i pro běžný platební styk (Kubešová, 2013).

Další Chávezovy iniciativy pak představovaly především zlepšení sociální situace v zemi, prostřednictvím programů sociální pomoci a zřízení několika fondů na pomoc nejchudším lidem. Za zmínku stojí i vytvořené televizní či rozhlasové přenosy, nebo televizní kanál Telesur, který je iniciativou všech členů ALBA. Avšak za nejkontroverznější Chávezův projekt je považována stavba plynovodu Gran Gasoducto del Sur, táhnoucího se z Venezuely přes Brazílii až do Argentiny o délce více než deset tisíc kilometrů. Z důvodů nejasného

financování, těžebním kvótám ze strany OPEC¹⁶, do kterého Venezuela patří, či pochybnostem o dostatečné poptávce, nebyl nakonec tento projekt realizován. Plynovod by navíc zasahoval do oblasti Amazonského pralesa, kterou by částečně zdevastoval. Za to Chávez čelil velké kritice, jelikož jedním z principů ALBA je závazek ochrany životního prostředí (Kubešová, 2013).

3.8 Počátky integrace v zemích Jižní Ameriky

Jak již bylo zmíněno, k rozvoji integračních seskupení v Jižní Americe, které se vyvinuly až do dnešní podoby, došlo nejvýrazněji v 60. letech 20. století. Prvotní snahy o vzájemnou spolupráci jihoamerických zemí byly v 19. století spojeny s vojenským tažením Simona Bolívara skrz kontinent s cílem zavedení jednoty, nezávislosti a spolupráce, a také vytvoření Andské Federace. Avšak jediným projektem, který se opravdu zrealizoval, byla tzv. Velká Kolumbie, vytvořená v roce 1821. Ta ovšem fungovala pouhých deset let. K dalším integračním pokusům pak na dlouhou dobu nedocházelo, a to především z důvodu nestability v jednotlivých státech, hospodářské nerovnosti nebo smrti hlavního propagátora integrace Simona Bolívara (Springerová, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Až tedy v 60. letech 20. století došlo k opětovnému oživení integračních myšlenek. Prvním vzniklým seskupením se v roce 1960 stalo Latinskoamerické sdružení volného obchodu (dále LAFTA), které sdružovalo všechny země Jižní Ameriky (s výjimkou Guyany a Surinamu) a Mexiko. LAFTA měla stanoven jasný cíl, kterým bylo odstranění dovozních cel a dalších překážek, které bránily zemím ve vzájemném obchodu, během nejprve dvanácti a poté dvaceti let. Přestože došlo do roku 1968 k nárůstu vzájemného obchodu členských zemí až o 100 %, v dalších letech se začaly projevovat organizační neshody a velké rozdíly v ekonomikách jednotlivých zemí, které vedly až k celkové stagnaci. Nakonec byla LAFTA v roce 1980 nahrazena Latinskoamerickým integračním společenstvím (dále ALADI), které v současnosti zahrnuje třináct členských zemí¹⁷. Toto společenství se orientuje především na podporu a koordinaci obchodu, rozšiřování exportních trhů a ekonomickou spolupráci s cílem vytvoření společného trhu prostřednictvím vícestranných iniciativ s možností zapojení i zemí mimo toto sdružení (Springerová, v publikaci Waisová, 2009).

¹⁶ OPEC představuje Organizaci zemí vyvážejících ropu, s cílem koordinace ropných politik, zajištění stability na ropných trzích a zajištění efektivního a pravidelného přísunu ropy spotřebitelům. Venezuela je členem OPEC od roku 1960, kdy došlo k jejímu založení.

¹⁷ Mezi zakládající členy se řadí Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Ekvádor, Mexiko, Paraguay, Peru, Uruguay a Venezuela. V roce 1999 přistoupila Kuba a v roce 2012 Panama. V roce 2011 bylo odsouhlaseno i přijetí Nikaragui, k jejímuž potvrzení zbývá splnění několika podmínek.

Podobnou otevřenější strukturu jako LAFTA má také Latinskoamerický a karibský ekonomický systém (dále SELA), založený v roce 1975. Ten disponuje větší členskou základnou, především sdružuje více karibských i středoamerických zemí než LAFTA. Cílem této hospodářské organizace je podpora společných stanovisek a strategie v řadě ekonomických otázek. Avšak význam obou seskupení tohoto regionu není příliš velký (Jungbauer, 2013).

Jak uvádí Jungbauer (2013, str. 217): „V letech 1995- 2006 existovala ještě Skupina tří, skládající se z Mexika, Kolumbie a Venezuely, která však v roce 2006 vystoupením Venezuely zanikla“.

3.9 Společný trh Jihu

Patrně největší a také nejvlivnější integrační seskupení v regionu Jižní Ameriky představuje Společný trh Jihu, známý pod zkratkou MERCOSUR, jehož vznik se datuje v roce 1991. Vyvíjet se začal již v druhé polovině 80. let na základě bilaterální spolupráce mezi Argentinou a Brazílií v rámci ALADI, ke kterým se v roce 1991 přidala také Paraguay a Uruguay. Od roku 2012 je právoplatným členem také Venezuela, jejíž dohoda o přistoupení byla podepsána již v roce 2006, ale její ratifikační proces byl velmi zdoluhavý a byl zpomalován především Paraguayí, která kritizovala venezuelský nedemokratický systém. Venezuela dosáhla plnohodnotného členství až v době, kdy bylo naopak pozastaveno Paraguayi. Důvodem bylo odvolání a obvinění prezidenta Luga v době politického převratu a porušování demokratické doložky MERCOSUR, a následně pak čekání na jeho nástupce. Tím se stal v roce 2013 Horacio Cartes, který nyní nechce nabídku opětovného přijetí k MERCOSUR přijmout. Hlavním důvodem je přítomnost Venezuely. Za přistupujícího člena k tomuto seskupení se od roku 2012 považuje také Bolívie, ale její ratifikační proces ještě nebyl dokončen. Mezi přidružené státy se pak řadí Chile, Kolumbie, Ekvádor a od roku 2013 nově i Peru, Guyana a Surinam (Jungbauer, 2013).

Podobně jako v alianci ALBA, i v MERCOSUR má v oblasti ropného průmyslu velký vliv Venezuela, a to prostřednictvím již zmíněné ropné aliance Petrosur. Jde o velmi podobný princip jako u Petrocaribe, ovšem ne s tak velkým venezuelským vlivem a možnostmi aplikace své politiky.

MERCOSUR je po EU a NAFTA třetí největší oblastí volného obchodu na světě a zahrnuje až 45 % HDP Latinské Ameriky. Prvotními cíly se staly volný pohyb zboží, kapitálu, služeb a osob, vytvoření společného celního tarifu a realizace společné obchodní politiky. Od

roku 1995 pak byla zrušena cla a další obchodní omezení, a zaveden společný celní tarif, který na svém počátku zahrnoval 85 % obchodovaného zboží (Jungbauer, 2013).

V současné době je EU největším obchodním partnerem seskupení MERCOSUR, a to jak v případě exportu, tak i importu. Z celkového obchodu pak představuje 20 % podíl (viz tabulka 3.2).

Tabulka 3.2 : Podíl zemí na exportu, importu a celkovém obchodu se zbožím z MERCOSUR v roce 2012 (%)

Export		Import		Celkem	
Země	Podíl (%)	Země	Podíl (%)	Země	Podíl (%)
1. EU	18,0	1. EU	21,8	1. EU	19,9
2. USA	18,0	2. USA	20,2	2. USA	19,1
3. Čína	16,6	3. Čína	17,9	3. Čína	17,2
4. Indie	4,7	4. Jižní Korea	3,5	4. Indie	3,4
5. Chile	2,7	5. Mexiko	3,4	5. Japonsko	2,9
6. Japonsko	2,5	6. Japonsko	3,2	6. Jižní Korea	2,5
7. Nizozemsko	2,3	7. Nigérie	2,8	7. Mexiko	2,4
8. Singapur	1,7	8. Chile	2,1	8. Chile	2,4
9. Jižní Korea	1,6	9. Indie	1,9	9. Nigérie	1,5
10. Kolumbie	1,5	10. Kolumbie	1,4	10. Kolumbie	1,4

Zdroj: European Commission, 2013, vlastní úprava

Mezi oběma integračními bloky probíhají momentálně jednání o uzavření obchodní dohody, jejíž myšlenky byly opět oživeny na summitu EU-MERCOSUR v Madridu v roce 2010. Snahou obou seskupení je vytvoření komplexní obchodní dohody zahrnující jak obchod s průmyslovými a zemědělskými výrobky, tak také služby, odstranění celních překážek a celkové usnadnění obchodní spolupráce. Uzavření této dohody je nejvíce podporováno ze strany Brazílie a Uruguaye, zatímco Argentina je v rámci vyjednávání nejméně aktivní zemí.

Jak uvádí tabulka 3.2, druhým největším obchodním partnerem MERCOSUR jsou USA, následované Čínou. Podíl dalších zemí na celkovém obchodě již není tak výrazný a nepřesahuje hodnotu 3,5 %.

Hlavní potenciál dalšího růstu MERCOSUR je dán přítomností Brazílie, jejíž ekonomika se v současnosti řadí mezi jednu z nejrychleji se rozvíjejících na světě. Brazílie je typickým lídrem seskupení a její ekonomická nesouměrnost přináší určité problémy v jejím

fungování, především obavy menších ekonomik Paraguaye a Uruguaye, aby se nestaly pouhým dodavatelem primárních surovin a polotovarů brazilské ekonomice. S nesouměrností Brazílie souvisí i nerovné přerozdělování zisků plynoucích z integrace, které putují nejvíce právě do této země. Z ideologického hlediska může být problémem celé integrace i přítomnost Venezuely nebo také časté rozpory mezi jednotlivými zeměmi (Springerová, v publikaci Waisová a kol., 2009).

3.10 Andské společenství

Integračním seskupením, které se vytvořilo jako reakce na neúspěch LAFTA na konci 60. let ve snaze čelit větším a více rozvinutým ekonomikám v regionu Latinské Ameriky, se stal Andský pakt z roku 1969. Ten byl založený Bolívií, Ekvádorem, Kolumbií, Peru a Chile (to však v roce 1976 vystoupilo), s cílem ekonomické a sociální spolupráce. Od roku 1973 byla členem i Venezuela, která však v roce 2006 vystoupila v důsledku toho, že Kolumbie a Peru uzavřely dohody o volném obchodu s USA. I přes venezuelský odchod z Andského paktu si zde tato země udržuje dlouhodobě vliv poskytováním preferenční ropy, prostřednictvím již zmíněné ropné aliance Petroandina. V této oblasti se největším venezuelským partnerem stala Bolívie. Obě země spolu podepsaly v roce 2006 několik dohod o spolupráci a rovněž v Bolívii došlo ke znárodnění ropného a plynárenského průmyslu. Od roku 1996 nese toto seskupení čtyř jihoamerických zemí současný název Andské společenství národů (dále CAN) (Springerová, v publikaci Waisová, 2009).

Vývoj CAN v průběhu let byl poměrně nesouměrný. Po prvotním integračním pokroku přišla v roce 1973 téměř patnáctiletá stagnace tohoto společenství, která po následném mírném oživení, upadla v 90. letech do hluboké krize. Ta vyvrcholila až válkou mezi Peru a Ekvádorem v roce 1995. V následujících letech se pak CAN nepodařilo dosáhnout výrazných úspěchů. Pozitivem z dřívějších let rozhodně bylo vytvoření zóny volného obchodu v roce 1993 za účasti Bolívie, Ekvádoru, Kolumbie a Venezuely, ke které se v roce 2005 přidalo také Peru. Problém pro CAN bylo, že členské země pro sebe nepředstavovaly přirozené obchodní partnery, měly malý podíl vzájemného obchodu a jejich exportní i importní trhy ovládaly především USA a země EU. Správnému fungování společenství neprospěly ani sociální problémy a politická nestabilita v některých zemích, ozbrojené konflikty mezi Peru a Ekvádorem nebo spory mezi Kolumbií a Venezuelou. Avšak jak uvádí Springerová (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 263): „Z hlediska formální institucionalizace a principů, jako je např. přednost komunitárního práva, představuje CAN v celosvětovém měřítku organizaci, jež se svými parametry nejvíce přibližuje Evropské Unii“.

3.11 Propojení CAN a MERCOSUR

Propojení dvou největších integračních celků Jižní Ameriky v jeden se začalo postupně formulovat od roku 2004, kdy dvanáct jihoamerických států podepsalo ustavující deklaraci Jihoamerického společenství národů. Na tu pak v roce 2008 navázalo uzavření smlouvy o založení Unie jihoamerických národů (dále UNASUR), která v roce 2011 vstoupila v platnost. Tato smlouva sdružila země MERCOSUR a CAN, včetně Venezuely a také Chile, Guyany a Surinamu, s cílem směřování k hospodářské, politické, kulturní a sociální integraci (Jungbauer, 2013).

Úkolem tohoto společenství je dosáhnout v průběhu patnácti a více let vzájemné integrace a vytvořit pásmo volného obchodu, s důrazem na koordinaci politik členských zemí, které se momentálně v mnoha ohledech odlišují. V dlouhodobém horizontu pak dosáhnout také vytvoření společných institucí¹⁸. Prozatím došlo k vytvoření Jihoamerické obranné rady, která má za svůj cíl vytvořit z Jižní Ameriky zónu míru a stability. Právě existující konflikty na kontinentu a bilaterální spory mezi zeměmi jsou, v již tomto velmi mladém seskupení, hlavním problémem. Hlavní střet však představuje odlišný pohled Venezuely a Brazílie na UNASUR. Podle Springerové (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 275): „Brazílie UNASUR vidí jako určitý deštník již proti existujícím integračním schémátům na poli obchodu, infrastruktury či energetiky, a přeje si vytvořit z Jižní Ameriky silného aktéra, který dokáže být politickým i obchodním protihráčem USA. Venezuela chápe UNASUR primárně jako následovníka CAN a MERCOSUR, a to zejména z toho důvodu, aby nedošlo k realizaci zóny volného obchodu mezi oběma bloky. Pro Venezuelu je UNASUR alternativou neoliberálního modelu a součástí protiamerické strategie“.

3.12 CELAC jako potenciální konkurent OAS?

Společenství latinskoamerických a karibských států (dále CELAC) vzniklo podpisem 33 nezávislých latinskoamerických a karibských států v roce 2011. Ve své podstatě se jedná o fórum pro politický dialog, které vzešlo z Cancúnské deklarace vytvořené společným úsilím vlád zemí Latinské Ameriky a Karibiku. Toto společenství je tvořeno všemi nezávislými zeměmi na celém americkém kontinentě, s výjimkou USA a Kanady. Podle Jungbauera (2013, str. 228): „Založení tohoto společenství je součástí kontinentálních změn, pro něž je

¹⁸ První zřízenou institucí byl sekretariát, přičemž nejvyšším politickým orgánem je Rada hlav států, následována Radou ministrů zahraničních věcí a také Radou delegátů. Počítá se také se zformováním parlamentu (Springerová, v publikaci Waisová, 2009).

charakteristické zmenšení hegemonie USA a růst významu regionálních bloků tvořících součást nové globální rovnováhy“.

Podle názorů levicově orientovaných vlád v čele s Venezuelou a s podporou Kuby či Bolívie by se CELAC mělo stát potenciálním rivalem OAS, s cílem neutralizovat její vliv a v nejlepším případě ji nahradit. S tímto protiamerickým zaměřením však mnohé státy nesouhlasí a naopak zdůrazňují, že CELAC není proti nikomu namířen. Tyto názory zastává např. Mexiko, Chile, Brazílie či Argentina. Přesto zapojení všech latinskoamerických zemí ukázalo sílu regionalismu a jednotu v tomto regionu (Jungbauer, 2013).

Závěrem lze říci, že ačkoli se většina integračních seskupení v oblasti Jižní Ameriky během svého vývoje ubírala proti americké myšlence vytvoření FTAA, i přesto zde existují země, které se spolupráci s USA nebrání, což předznamenaly podepsáním smluv o vzájemné obchodní spolupráci. Jejich počín však především u Venezuely nenašel pochopení a následkem toho zde vzniklo několik ohnisek napětí. Právě Venezuela představuje nejagresivnější součást protiamerického odporu a díky své ropné diplomacii dokáže s některými zeměmi manipulovat ve svůj prospěch. Otázkou zůstává, zda nalezne dostatečně silného partnera k realizaci svých myšlenek. To se zatím nejeví v případě ekonomicky nejsilnější země regionu, Brazílie. Ta se spíše snaží o vytvoření silného obchodního konkurenta vůči USA a dosažení pozice hegemonu jihoamerického regionu. Postoje ostatních zemí vzhledem k FTAA se velmi často různí. O jejich konkrétních podobách pak pojednává následující kapitola.

4 Projekt Celoamerické zóny volného obchodu z pohledu vybraných amerických zemí a postoj EU

Myšlenka celoamerické obchodní spolupráce se poprvé objevila v roce 1990, a to v podobě Pásma volného obchodu západní hemisféry (dále WHFTA). Tento projekt prezentoval tehdejší americký prezident George Bush starší, v návaznosti na měnící se podobu tehdejšího světa na přelomu 80. a 90. let, kdy docházelo k obnově demokratických vlád a obecně k pozitivním změnám. Jak sám uváděl, v této době bylo potřeba posunout těžiště ekonomické interakce směrem k novému hospodářskému partnerství a prosperitě, založené na obchodě, nikoli na pomoci. Tyto myšlenky byly zahrnuty pod Iniciativu pro Ameriky, která měla vytvořit pobídky pro růst Latinské Ameriky prostřednictvím volného trhu, který je klíčem k udržitelnému růstu a politické stabilitě. Iniciativa obsahovala tři základní pilíře: posílení obchodu prostřednictvím WHFTA, zvýšení investic a zmírnění zadluženosti. V podstatě odrážela nové ekonomické a politické zájmy USA po skončení studené války a snahy o integraci zemí Latinské Ameriky. Myšlenku WHFTA následně převzala Clintonova administrativa, již v podobě Celoamerické zóny volného obchodu (FTAA). Podle Zlého a kol. (2006, str. 108): „Byla její realizace uvažována buď formou pouhého postupného rozšiřování NAFTA (fungující již od roku 1994), nebo propojením klíčových integrací- NAFTA, MERCOSUR, Andský pakt aj.“ První možnost, tedy vyjednání samostatné nezávislé dohody, se nakonec stala více preferovanou formou realizace tohoto projektu.

4.1 Počátky vyjednávání o FTAA

První jednání o FTAA byla zahájena již v roce 1994, tedy velmi krátce po podepsání dohody NAFTA, která měla být modelovým příkladem její celoamerické varianty. Jednání se účastnilo všech 34 členských států OAS té doby, tedy s výjimkou Kuby. Jednalo se tak o daleko větší spektrum zemí, než tomu bylo v případě předchůdce této celoamerické spolupráce – dohody NAFTA, kterou reprezentují vyspělé země Kanady a USA, a Mexiko jako rozvojová země. V případě FTAA se o členství ucházely různé skupiny zemí, od čehož se odrážely také jejich odlišné motivy k integraci. Skupinu vyspělých zemí, stejně jako u dohody NAFTA, zastupovaly USA a Kanada, jejichž hlavním motivem bylo nalezení nových obchodních a investičních příležitostí a především rozšíření jejich trhů. Motivem skupiny rychle rostoucích a prosperujících zemí, kde byla za typického představitele mimo jiné státy považována Brazílie, bylo především urychlení jejich růstu a ekonomických reforem

zapojením do celokontinentální integrace a také zvýšení jejich vlivu jak na americkém kontinentu, tak v celosvětovém měřítku. Největší skupinu pak tvořily méně vyspělé země, které usilovaly především o dosažení svých vlastních cílů s ohledem na jejich politickou nestabilitu či ekonomickou nerovnost (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

První společný summit představitelů vlád a hlav států na půdě OAS, konaný v prosinci roku 1994 v Miami¹⁹, započal přípravnou fázi vyjednávání, která byla stanovena na dobu čtyř let. Zásadním bodem miamského summitu bylo odsouhlasení záměru vytvořit projekt FTAA. Představitelé zúčastněných zemí se rovněž dohodli na tom, že budou velmi usilovat o dosažení podstatného pokroku v budování FTAA do roku 2000 a celá zóna volného obchodu bude vytvořena do roku 2005. To vše bylo zahrnuto do Deklarace miamského summitu o principech a akčním plánu (Miami Summit's Declaration of Principles and Plan of Action).

Na počátku čtyřleté přípravné fáze stanovili ministři obchodu jednotlivých zemí celkem dvanáct pracovních skupin²⁰. Jejich pracovní náplní byla identifikace a posouzení stávajících opatření souvisejících s obchodem v každé zemi, s účelem analýzy celé obchodní sféry vzhledem k vyjednávání o FTAA. Ze čtvrtého summitu ministrů obchodu v roce 1998 v kostarickém San José vzešla Deklarace (San José Declaration), která stanovila strukturu vyjednávání, obecné zásady a pravidla, a doporučila zahájit formální jednání o FTAA. Ta byla oficiálně zahájena v dubnu roku 1998 na druhém summitu Amerik v hlavním městě Chile Santiagu. V rámci této deklarace bylo rovněž stanoveno devět vyjednávacích skupin²¹, z jejichž vzájemných rozhovorů měla vzejít konečná podoba dohody o FTAA.

4.2 Cíle a specifika FTAA

Účel a jednotlivé cíle dohody o vytvoření FTAA jsou stanoveny v nejnovější podobě v Třetím návrhu dohody FTAA (Third Draft FTAA Agreement), který byl vydán v listopadu roku 2003. Tím došlo ke zformulování dvou předcházejících návrhů z roku 2001 a 2002, kde byly jednotlivé cíle definovány poměrně široce. Jak uvádí Třetí návrh dohody FTAA (Third Draft FTAA Agreement, 2003): „účelem této dohody je vytvořit oblast volného obchodu v souladu s článkem XXIV Všeobecné dohody a clech a obchodu (GATT) z roku 1994 a jeho

¹⁹ Celkem se uskutečnily do konce roku 2005 čtyři společné summity mezi nejvyššími zástupci jednotlivých členských států OAS, označovaných jako summity Amerik. Mimo to ještě dva speciální- v roce 1996 v Bolívii a v roce 2004 v Mexiku.

²⁰ Konkrétně se jednalo o pracovní skupiny se zaměřením na dvanáct oblastí: přístup na trh, celní postupy a pravidla původu, investice, normy a technické překážky obchodu, lékařská a zdravotnická opatření, antidumpingové a vyrovnávací cla, menší ekonomiky, zadávání veřejných zakázek, práva duševního vlastnictví, služby, politika hospodářské soutěže a řešení sporů. K jejich vytvoření došlo mezi lety 1995 až 1997.

²¹ Oblasti vyjednávání: přístup na trh, zemědělství, zadávání veřejných zakázek, investice, politika hospodářské soutěže, práva duševního vlastnictví, služby, řešení sporů a antidumpingové a vyrovnávací cla.

porozumění, a článku V Všeobecné dohody o obchodu se službami (GATS)²². Tento návrh dále stanovuje sedm obecných cílů (viz příloha 8) a osm obecných principů vyjednávání o FTAA (viz příloha 9).

Z uvedených cílů a principů je patrné, jak si dohoda o vytvoření FTAA a dohoda NAFTA byly blízké. FTAA měla podobně jako NAFTA obsahovat rozsáhlá liberalizační opatření, týkajících se uvolnění obchodu se zbožím a službami, i investic, včetně ochrany duševního vlastnictví, poskytování vládních zakázek a soutěžní politiky. Její vyjednávání mělo být transparentní a zohlednit rozdíly v úrovni a velikosti ekonomik zemí Severní a Jižní Ameriky. Zároveň by FTAA měla přispět ke zvýšení životní úrovně obyvatel amerického kontinentu, zlepšení pracovních podmínek všech amerických občanů a ochraně životního prostředí.

Za těchto okolností a předpokladů by se FTAA mohla stát největší oblastí volného obchodu na světě. Dosahovala by dvojnásobně větší oblasti působnosti než NAFTA, s více než 800 miliony obyvatel a s tvorbou HDP okolo 15 bilionů dolarů. Stala by se tak vedle Evropské Unie jedním z nejambicióznějších projektů současnosti. Podle Neumanna (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 219): „by dále dohoda byla průlomem v kontextu vztahu multilaterální a regionální integrace, tj. i ve světovém měřítku. FTAA totiž měla představovat z pohledu Spojených států uspořádání označované jako WTO-plus“. A to v tom smyslu, že svými předpokládanými výsledky usilovala vyjít nad rámec existujících multilaterálních ustanovení, přijatých na půdě WTO. Přičemž takováto nadstandardní ustanovení jsou snadněji realizovatelná právě na úrovni regionální integrace. V případě úspěšného dokončení vyjednávání o FTAA by to pak znamenalo, především pro USA, větší zisky z liberalizace, z důvodu zavedení opatření a pravidel v oblastech, která jsou pro USA prioritní. Právě to se později projevilo jako jedna z významných komplikací v další fázi vyjednávání (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

4.3 Hlavní fáze vyjednávání

Proces rozhovorů v devíti vyjednávacích skupinách byl řízen ministerskými setkáními, na kterých se přijímala nejrůznější stanoviska a zásadní rozhodnutí o dalším směru a podobě vyjednávání. Takovýchto summitů ministrů participujících zemí se uskutečnilo celkem osm. Na v pořadí už pátém setkání v Torontu v roce 1999 došlo ke schválení několika opatření pro usnadnění obchodní výměny, týkajících se především oblasti celních postupů. Vyjednávací

²² V oficiálním dokumentu Third Draft FTAA Agreement z roku 2003 se nadále hovoří o všeobecných dohodách GATT a GATS, přesto že již obě dohody v té době byly zahrnuty pod Světovou obchodní organizací (WTO).

skupiny byly rovněž pověřeny, aby na následujícím setkání předložily návrh znění příslušných kapitol dohody o FTAA. Tento návrh byl následně na šestém summitu v roce 2001 v Buenos Aires přijat a jeho znění bylo volně zpřístupněno veřejnosti.

V témže roce se konal také třetí summit Amerik v kanadském městě Québec, kde byl stanoven termín pro ukončení vyjednávání o dohodě FTAA na leden roku 2005 a vstup v platnost této dohody byl stanoven nejpozději do prosince 2005. Podle Zlého a kol. (2006, str. 109): se zdálo, že teprve zde došlo k věrohodným rozhodnutím účastníků přistoupit k naplnění dohody i skutky“. Přesto, že původní záměr vytvoření FTAA byl potvrzen již na summitu v Santiagu v roce 1998, doposud nebyly realizovány konkrétní kroky jeho naplnění. Až tedy na quebéckém summitu došlo za silné podpory USA k jistému obratu (Zlý a kol., 2006).

Sedmé setkání ministrů v roce 2002 v Quitu pak přineslo schválení Programu hemisférické spolupráce (Hemispheric Cooperation Programme), který poukazoval na potřeby méně rozvinutých ekonomik a zdůrazňoval potřebu takovýmto zemím poskytnout pomoc, aby se výhody plynoucí z integrace staly prospěšné i pro ně. Rovněž se významně diskutovalo o větším zapojení občanské společnosti do dialogu o FTAA, což se později projevilo také jako jeden z důvodů neúspěšného procesu vyjednávání.

V tomto období se také začínají objevovat první komplikace, které začaly pozvolna proces vyjednávání narušovat. Ukázalo se totiž, že použití současného modelu integrace, podobného jako tomu bylo u zavedení dohody NAFTA, nemusí být všemi participujícími státy akceptovatelné. V názoru na výslednou podobu dohody o FTAA se začala projevovat velká rozdílnost jednotlivých zemí. Celé situaci neprospělo ani téměř doslovné převzetí řady ustanovení z dohody NAFTA, což vedlo až k rozdělení zúčastněných zemí na dvě skupiny s rozdílnými názory a vytvoření takřka dvou konkurenčních návrhů na konečnou podobu FTAA (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

K vyvrcholení v rozdílnosti názorů na podobu FTAA a také některých její oblastí došlo na osmém summitu ministrů v Miami. Zde se snad nejvíce projevila hloubka vzájemný sporů a některé státy pohrozily ukončením dalšího vyjednávání. Přitom již dříve veřejně prohlašovaly, že uzavření dohody o FTAA do roku 2005 se nejeví jako reálné. Na zmíněném miamském summitu byl přijat jistý kompromis mezi USA a Brazílií, jako hlavními představiteli dvou odlišných koncepcí. Jednalo se o změnu principu přijetí FTAA všemi zeměmi v plné míře nebo vůbec. Tento princip byl pozměněn a umožnil zavedení tzv. „variabilní geometrie“, což poukázalo na hloubku tehdejší krize ve vyjednávání a neochotu některých států činit ústupky či kompromisy. Variabilní geometrie zavedla možnost, že ne na

všech otázkách se musí podílet výhradně všechny participující státy. Tím mělo dojít k zamezení ustrnutí celého projektu na mrtvém bodě, kdy nebylo možné dosáhnout jakékoli dohody. Jak uvádí Neumann (v publikaci Waisová a kol., 2009, str. 223): „Prosazení tohoto pravidla bylo považováno některými autory za vítězství přístupu mnohých rozvojových zemí vzdorujících tlaku USA“. Ani toto pravidlo, které mělo vymítit nevyřešený střet zájmů vyjednávajících stran ve sporných oblastech, však tížený efekt nepřineslo. I po roce 2003 nadále docházelo k prohlubování vzájemných sporů mezi USA a ostatními zeměmi, do jejichž čela se postavila nejvýrazněji Venezuela, a také další levicově orientované státy. V následujícím roce pak lze dohodu o FTAA považovat již za neúspěšnou. Na čtvrtém summitu Amerik v argentinském Mar del Plata, konaném v lednu roku 2005, byl neúspěch celého projektu formálně zpečetěn. Jak uvádí Jungbauer (2013, str. 213): „Členské státy sice v obecné rovině uznaly přínos, který může poskytnout ekonomická integrace k dosažení cílů summitu, nicméně nebyly schopny dosáhnout dohody o znovuzahájení jednání o Americké oblasti volného obchodu (FTAA)“. A tak tedy původně velmi optimistický projekt FTAA nebyl dokončen (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009 a Turek, 2007).

O hlavních důvodech tohoto neúspěchu, sporných oblastech a rozdílných postojích jednotlivých států v rámci vyjednávání pak pojednává následující text.

4.4 Sporné oblasti dohody FTAA

Zásadní oblasti sporu mezi jednotlivými zeměmi byly prakticky stanoveny již během samotného procesu vyjednávání, kdy bylo vymezeno devět vyjednávacích skupin, které se snažily prostřednictvím vzájemných rozhovorů tyto sporné oblasti vyřešit a z jejich závěrů měla vzejít konečná podoba dohody o FTAA. Jak se později ukázalo, některé spory měly vážnější charakter, než se původně očekávalo.

Nejvíce diskutovanými oblastmi se stalo zemědělství, přístup na trh, antidumpingová a vyrovnávací cla a práva duševního vlastnictví (Turek, 2007). V zemědělství se projevovala značná odlišnost mezi zeměmi v jejich podílu na HDP, kdy některé země, především ve Střední Americe, jsou na zemědělské produkci téměř životně závislé²³. Centrum sporů pak představovaly obrovské subvence a podpory ze strany USA domácím farmářům, proti čemuž se ohradilo mnoho zemí, v čele s Brazílií. Tyto země²⁴ požadovaly razantní snížení těchto subvencí, aby nedocházelo k zvýhodňování amerických farmářů, na což by nejvíce doplácely

²³ Podle údajů Světové banky měly v roce 2012 největší podíl zemědělství na HDP tyto státy Střední Ameriky: Belize (13,1 %), Guatemala (11,6 %), Honduras (14,8%), Salvador (11,8 %) a Nikaragua (20 %) (The World Bank, 2012).

²⁴ Zpravidla se jednalo o zemědělsky založené státy, jako Argentinu, Uruguay, Ekvádor nebo Paraguay.

právě zemědělsky založené státy Latinské Ameriky, a konkrétně latinskoamerické produkty, které by byly méně konkurenceschopné. Toto tvrzení zmíněné země opíraly o případ mexických farmářů. Jak je uvedeno v předcházející kapitole, mexičtí farmáři po zavedení dohody NAFTA a snížení cel nedokážou konkurovat levným americkým a kanadským zemědělským plodinám, které se do země dovážejí a jejichž ceny zahrnují státní subvence. Jsou tedy značně znevýhodněni.

Zástupci USA však proti tomuto argumentovaly tím, že nemohou snížit podporu domácím farmářům mimo jednání WTO, aby nedošlo k deformacím obchodu se zemědělskými produkty na světovém trhu, v souvislosti s možností snížení podpory farmářům jejich hlavních poskytovatelů, EU a Japonska. Tím se celý spor přesunul na půdu WTO, navíc rozšířen o problematiku exportních dotací a přístup na trh se zemědělskými výrobky, kde samotná jednání probíhala paralelně s vyjednáváním o FTAA a měla být dokončena také v lednu roku 2005. Na setkání členů WTO v roce 2003 v mexickém Cancunu měly být dosaženy konkrétní závěry daného vyjednávání, ale to nakonec skončilo fiaskem a shodu se nepodařilo nalézt. Tento dílčí neúspěch na půdě WTO tak předznamenal celkové nedokončení vyjednávání o FTAA (Turek, 2007).

Další oblast sporů představoval přístup na trh, a to nejen již zmíněných zemědělských výrobků, ale také služeb. Zde se proti přílivu zahraničních investic z USA do sektorů pojišťovnictví nebo poradenských služeb ohradila nejvýrazněji Brazílie, která tak bránila citlivé sektory své národní ekonomiky. Konkrétně požadovala delší období, než povolí příliv amerických investic do těchto oblastí, které USA považovaly jako své priority s vidinou nemalých zisků. USA také velmi usilovaly o modernizaci práv duševního vlastnictví v rukou zemí Latinské Ameriky, především vzhledem ke svým komerčním zájmům. Dané země však na jejich okamžité dodržování neměly finanční prostředky a nadále tak hrozilo jejich značné porušování, s čímž zásadně USA nesouhlasily (Turek, 2007).

Obecně se řešení vzájemných sporů často neubíralo pozitivní cestou. Hlavním důvodem bylo to, že proti sobě stojící strany neprojevily snahu slevit ze svých zájmů a neochotně přijímaly jakékoli kompromisní řešení. Další možná vyjednávání tak víceméně postrádala jakýkoli význam. Z výše uvedených nejzávažnějších sporů je patrné, že ve velkém počtu případů proti sobě vystupovaly dvě ekonomicky největší země amerického kontinentu, Brazílie a USA. To jen dokládá skutečnost z předcházejícího textu, že rozpory během procesu vyjednávání o FTAA vedly až k rozdělení zúčastněných zemí na dvě skupiny s rozdílnými názory a vytvoření dvou konkurenčních návrhů na konečnou podobu FTAA. Přičemž dominantní postavení v těchto skupinách zaujímaly právě USA a Brazílie.

4.5 Rozpory o konečné podobě FTAA jako počátek dlouhodobé rivality?

Skupina okolo USA a dalších přibližně dvanácti zemí, které v té době měly nebo se chystaly podepsat s USA dohodu o volném obchodu, se postavilo za koncepci maximalizace počtu integračních oblastí upravených dohodou o FTAA. To by největší užitek přineslo právě USA, jakožto ekonomicky nejsilnější zemi, která usilovala o další rozšiřování regionální integrace. Tím by využila potenciálu latinskoamerických zemí, které disponují rozsáhlými a silícími trhy s rostoucí poptávkou, podobně jako tomu bylo v případě Mexika a dohody NAFTA (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Skupinu s odlišným názorem na konečnou podobu FTAA pak představovaly především země seskupení MERCOSUR, v čele s Brazílií. Ty se postavily za návrh vyjmout citlivé oblasti liberalizace z jednání o FTAA a přenechat je WTO. Jednalo se zejména o investice, služby nebo práva duševního vlastnictví. K tomuto návrhu je vedly obavy z obrovského přílivu zahraničních investorů, především z USA (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Z výše uvedených koncepcí je patrné, jak odlišný postoj a představy o podobě FTAA obě skupiny zemí zastávaly. Tyto dvě názorově odlišné skupiny zemí, které se utvořily již během samotného vyjednávání, zůstaly zachovány až po současnost a nadále se dostávají do střetu svých zájmů. Podle amerických představitelů může myšlenka zóny volného obchodu celého amerického kontinentu znovu ožít. Podle jejich oponentů však k tomu nikdy nedojde, a naopak prioritou se pro ně stala integrace samotného jihoamerického kontinentu či Latinské Ameriky, bez účasti USA a jeho nejvýznamnějšího obchodního partnera, Kanady. To bylo potvrzeno vytvořením několika vlastních či konkurenčních integračních bloků a silícím protiamerickým myšlenkám a krokům. Pro lepší porozumění dané problematiky, se je potřeba podívat na neúspěch FTAA a následný vývoj v americkém megaregionu z pohledu jednotlivých zemí.

4.6 Pohled USA a jejich podporovatelů

Pozice USA je v ohledu zavedení FTAA zcela jasná. Země byla samotným iniciátorem tohoto projektu a nejvíce se snažila o jeho zavedení. Zároveň však pokračovala ve své konzervativní zahraniční politice a neustálém prosazování volného trhu, s čímž později její opozice výrazně nesouhlasila.

Pro USA bylo utvoření FTAA klíčové především s ohledem na otevření latinskoamerických trhů, čímž by země našla rozsáhlá nová odbytiště pro své výrobky. Země měla v úmyslu v tomto regionu výrazně investovat a ještě více tak rozšířit své

ekonomické aktivity. Lákadlem pro USA byl především trh se zemědělskými výrobky, venezuelský trh s ropou či investice do oblasti služeb, které se ve všech latinskoamerických zemích velmi rychle rozvíjí. Tím by USA významně posílily svou pozici hegemonu amerického kontinentu. Rovněž by zemi vzrostl její ekonomický vliv, a to jak na regionální, tak na celosvětové úrovni. K podobným krokům se USA odhodlaly již v případě liberalizace obchodu s Mexikem a zavedení smlouvy NAFTA, což chtěly realizovat také v rámci celého kontinentu. Podobně jako mexický trh, tak i latinskoamerické trhy jsou velmi perspektivní s rychle rostoucí poptávkou po americkém zboží. Tento podobný charakter států utvrzoval iniciátory FTAA, že její návaznost na dohodu NAFTA je správná.

Avšak snaha o zavedení FTAA naznačila, že použitý model integrace u dohody NAFTA je ve své původní podobě obtížně přenosný a jeho implementace na celý americký kontinent není možná. Toto pojetí se více hodí k realizaci integrace menší skupiny zemí, které jsou si blízké jak geograficky, tak také ekonomicky (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

Ačkoli bylo prioritou USA dovršit jednání o FTAA do úspěšného konce, neusilovaly o to za každou cenu. Své prioritní oblasti se snažili nadále chránit a nebyly ochotni přistoupit na některé ústupky či kompromisy, podobně jako většina ostatních zemí v rámci vyjednávání. Částečně si to ani nemohly dovolit, protože byly mnohdy výrazně limitovány svou domácí politikou. To se nejvíce projevilo v oblasti zemědělství nebo ocelářství (Hrabálek, 2004).

Poté, co se začal proces vyjednávání mezi zeměmi značně komplikovat a vše nasvědčovalo tomu, že k vytvoření FTAA skutečně nedojde, začaly se USA orientovat na uzavírání bilaterálních dohod s ostatními zeměmi. Došlo k uzavření dohod o volném obchodu celkem s deseti zeměmi amerického kontinentu. Od roku 2004 platí dohoda s Chile, od roku 2006 se Salvadorem, Nikaraguou, Guatemalou a Hondurasem, od roku 2007 s Dominikánskou republikou, od roku 2009 s Kostarikou a Peru a od roku 2012 s Kolumbií a Panamou. Tím si USA na svou stranu získaly několik významných partnerů, především s ohledem na posílení jejich vlivu v Latinské Americe. Uzavření dohody s Kostarikou a Peru některé země Latinské Ameriky těžce nesly, nejvíce pak Venezuela. Těchto deset zemí se uzavřením obchodních dohod s USA neoficiálně stalo jejich podporovateli, což přináší příslib v případě oživení projektu celoamerické integrace.

Za zcela jasného podporovatele USA a projektu FTAA je pak považována Kanada, jejíž obchodní vztahy s USA jsou dlouhodobě provázány a jsou ze všech zemí nejrozsáhlejší. Jejich těsnou obchodní spolupráci ještě více ztvdila dohoda CUSFTA z roku 1989, na kterou v roce 1994 navázala také NAFTA. V rámci této dohody Kanada usiluje spíše o udržení nebo rozšíření svých vztahů s USA, než o výraznou obchodní výměnu či spolupráci s Mexikem.

Otázkou tedy zůstává, zda by se Kanada v případě zavedení FTAA rovněž držela mírnějšího přístupu k trhům zemí Latinské Ameriky, jako tomu bylo v případě Mexika v rámci NAFTA.

Nepřijetí FTAA v roce 2005 považovaly USA za osobní prohru a vydaly se tedy cestou uzavírání bilaterálních dohod. S nástupem prezidenta Obamy v roce 2009 se všeobecně očekávalo celkové zmírnění zahraniční politiky USA a uvolnění vztahů s dlouhodobými nepřáteli. Při jeho první účasti na summitu Amerik, již pátém v pořadí v Port of Spain v roce 2009, dal svým projevem ostatním zástupcům zúčastněných zemí naději v lepší zítřky jejich vzájemné spolupráce. Barrack Obama hovořil o potřebě „rovného partnerství“, o „nové kapitole sblížení zemí v celém regionu“ a také o tom, že „USA budou partnery ve snižování chudoby“. Jeho slova tak stála v jasném rozporu s přístupem bývalého prezidenta George Bushe. Několik dní před tímto summitem oznámil, že bude trvat na zrušení některých omezení vůči Kubě a v Port of Spain přislíbil, že jeho administrativa bude podporovat nový začátek ve vztahu s Kubou (Aljazeera, 2012).

O tři roky později, na šestém summitu Amerik v kolumbijské Cartageně, se však již takového ohlasu nedočkal. Ve svém projevu již nehovořil o rovnosti či partnerství, ale především o volném obchodu, válce s drogami nebo o vztazích s levicovými vládami. Podepsáním nových dohod o volném obchodu s Kolumbií a Panamou pak, podle mnohých zástupců států Latinské Ameriky, navázal na kroky Bushovy administrativy (Aljazeera, 2012).

4.7 Země na rozmezí – Mexiko

Přesto, že se Mexiko považuje rovněž za amerického podporovatele, není jeho pozice dle mého názoru zcela jasná. Mezi Mexikem a USA je od zavedení smlouvy NAFTA blízká obchodní spolupráce, která tak Mexiko předurčuje rovněž k přijetí FTAA. Během procesu vyjednávání však Mexiko nikterak výrazně, ať už pozitivně či negativně, k projektu FTAA nevystupovalo. Spíše zastávalo postoj, který se přijetí FTAA nebránil, ale nijak výrazně jej nepodporoval. K tomu vedly Mexiko a především jeho obyvatele důsledky dohody NAFTA, které na jednu stranu zemi přinesly velké obchodní propojení s USA a Kanadou a z toho plynoucí příjmy, na druhou stranu však země prakticky slouží pouze jako zdroj levné pracovní síly pro americké firmy. NAFTA neprosperla ani mexickému zemědělství, které není schopné konkurovat levným americkým produktům. S ohledem na tyto fakta se Mexiko obávalo podobných následků také v případě FTAA. Nepřijetí tohoto projektu tedy nemělo pro Mexiko nějaký výrazný význam a země se tak mohla nadále soustředit na proces své politické a ekonomické transformace. V posledních letech tento neutrální postoj Mexika k FTAA nadále přetrvává. Jistou změnu mohlo vyvolat přistoupení Mexika k Společenství

latinskoamerických a karibských států (CELAC) v roce 2011, které sdružuje všech státy amerického kontinentu, s výjimkou Kanady a USA. Toto politické fórum některé státy považují za prostředek oslabení amerického vlivu a konkurenci vůči OAS. S takovým názorem se ovšem Mexiko neztotožňuje, naopak uvádí, že CELAC není proti nikomu namířen. Současný mexický prezident Enrique Peña Nieto v nedávném projevu na druhém summitu CELAC v lednu roku 2014 zdůraznil, jak je Latinská Amerika dynamický region, který se musí zaměřit na produktivitu, konkurenceschopnost a prosperitu pro své obyvatele. Zároveň poznamenal důležitost politického dialogu a vyzdvihl existenci společenství CELAC, jakož to prostředku ke „sbližování mezi latinskoamerickými a karibskými bratry“ (Official Website of the Second Summit of the Community of Latin American and Caribbean States, 2014). Tímto projevem prezident Nieto naznačil, jakou cestou se Mexiko v nejbližších letech pravděpodobně vydá.

4.8 Pohled zemí Latinské Ameriky a odpůrců USA

Zprvu myšlenku celoamerické integrace země Latinské Ameriky výrazně podporovaly. Jejich snahou bylo především prostřednictvím této integrace modernizovat svou rozvíjející se tržní ekonomiku nebo v některých případech nalézt ekonomickou či politickou stabilitu. Později se však u mnoha zemí projevil nesouhlas s kontroverzní politikou George Bushe, který jednání o FTAA zásadně ovlivňoval. Rovněž výše zmíněné sporné oblasti celé dohody, postoje ve většině případů levicových vlád při vyjednávání a rozpor názorů o konečné podobě FTAA nakonec přispěly k nedokončení celého procesu vyjednávání. Většina latinskoamerických zemí se obávala přílivu amerického kapitálu do citlivých oblastí své ekonomiky, čímž by ještě vzrostla pozice USA jako hegemonu tohoto kontinentu. Tato obava z ekonomické nadvlády zahraničního kapitálu vedla následně k vytvoření konkurenčních integračních bloků, prostřednictvím kterých byl výrazně eliminován vliv USA. Názory odpůrců USA však nebyly mnohdy stejné a výrazně se lišil také jejich přístup k celé této problematice.

4.8.1 Agresivní přístup

Za typického představitele zemí, které proti politice USA a projektu FTAA vystupovaly velmi agresivně, je považována Venezuela a její nedávno zesnulý prezident Hugo Chávez. Ten se prostřednictvím ropné diplomacie snažil o vytvoření sjednocené socialistické Latinské Ameriky. Byl velký kritikem USA a amerického imperialismu, rovněž odsuzoval myšlenku projektu FTAA, který nazval „cestou do pekla“ a „jako imperiální systém Washingtonu k posílení americké moci v Latinské Americe“ (MercoPress, 2005). Po neúspěšném zavedení FTAA v roce 2005 vytvořil konkurenční alianci ALBA a prostřednictvím ropných aliancí se

pokoušel na svou stranu získat co nejvíce karibských a jihoamerických zemí. Podporu získal především u zemí, jejichž nejvyšší představitelé podporovali myšlenku Chávezova socialismu 21. století, konkrétně šlo o Kubu, Bolívii a Ekvádor. Společně pak nejrůznějšími způsoby narušovaly a omezovaly politiku USA v Latinské Americe, jako např. podporou teroristických skupin namířených proti kolumbijské vládě, kterou naopak podporovaly USA v rámci svého regionálního bezpečnostního programu.

Agresivní přístup Venezuely, Ekvádoru a Bolívie se promítá také do seskupení UNASUR, mezi jehož členy tyto země patří. Samotnou unii zmíněné země vnímají jako součást protiamerické strategie a obdobně je to i v případě seskupení CELAC, které se dle jejich myšlenek má stát rivalem OAS a v budoucnosti ji zcela nahradit. V kontrastu tohoto agresivního přístupu je pak přístup výrazně mírnějšího rázu, který vyznává většina latinskoamerických zemí.

4.8.2 Umírněný přístup

Za hlavního stoupence tohoto přístupu se považuje ekonomicky nejsilnější země Latinské Ameriky, Brazílie. Ta se postavila během vyjednávání o FTAA do čela zemí, které měly vůči této dohodě značné výhrady v oblasti zemědělství, přístupu na trh či v právech duševního vlastnictví. Po nepřijetí FTAA se vydaly cestou účasti a upevnění svých pozic v regionálních integračních blocích, jakými byli MERCOSUR či CAN. Po jejich propojení v UNASUR tento umírněný přístup vyznávaly i nadále. Prostřednictvím UNASUR chtěly vytvořit silného protihráče USA, a to z obchodního i politického hlediska, a rovněž v případě seskupení CELAC odmítaly jakoukoli agresi a naopak zdůrazňovaly, že CELAC není proti nikomu namířen. Problémem této skupiny zemí jsou obavy z přílišné ekonomické rozdílnosti a vyspělosti Brazílie. Země s výrazně menšími ekonomikami se obávají, aby se nestaly pouhými dodavateli primárních surovin a polotovarů do Brazílie. V některých zemích, jako v Paraguayi a Uruguayi, to vyvolalo myšlenky o větší provázanosti s americkou ekonomikou a uzavření dohody o volném obchodu právě s USA.

Poslední pokus k oživení jednání o FTAA proběhl v září roku 2008 prostřednictvím iniciativy USA nazvané Cesta k prosperitě Amerik (PPA)²⁵. Tato iniciativa se pokouší obnovit úsilí o rozšíření integrace na západní polokouli a vytvoření předpokladů pro efektivní politiku otevřených trhů. Funguje jako politický dialog, jehož zúčastněné státy se zavázaly o prohloubení spolupráce ve čtyřech základních oblastech: podpora malých a středních podniků,

²⁵ Zahrnuje celkem 15 zemí: Belize, Kanadu, Chile, Kolumbii, Kostariku, Dominikánskou republiku, Salvador, Guatemala, Honduras, Mexiko, Nikaragui, Panamu, Peru, Uruguay a USA. Status pozorovatele má Brazílie a Trinidad a Tobago.

obchodní a regionální konkurenceschopnost, rozvoj pracovní síly a udržitelná ekologická spolupráce a obchod. PPA představuje pokus o zúžení jednání FTAA na země, které jsou považovány za podporovatele USA a je alternativou k připojení všech států amerického regionu. Levicovými idealisty je však kritizována a chápána jako skupina podřízených latinskoamerických zemí USA (Neumann, v publikaci Waisová a kol., 2009).

4.9 Klesající vazby mezi USA a Latinskou Amerikou a regionální změny

V posledních letech výrazně klesá obchodní závislost latinskoamerických zemí na USA. A to z důvodu stále přetrvávajících protiamerických nálad, snahy izolovat se od USA a Kanady nebo vytvoření konkurenčních integračních bloků, které mají zvýšit hodnoty vzájemného obchodu latinskoamerických zemí a eliminovat tak americký vliv. Rovněž klesá i americká politická angažovanost v Latinské Americe a s ní spojený vliv na většinu otázek a rozhodnutí v této oblasti. To platí i v případě nižšího zapojení do konfliktů a řešení různých krizí. Tyto úkoly postupně přecházejí do kompetencí nových institucí vznikajících v rámci regionálních integračních bloků. V současnosti se americká politika více orientuje na Mexiko a země Střední Ameriky, v Jižní Americe pak dominují politické snahy Brazílie, která tak nabývá stále větší vedoucí roli regionu.

V nejasné pozici se momentálně nachází Venezuela, která se po smrti Huga Cháveze v březnu roku 2013 nachází v hluboké ekonomické a politické krizi. Jeho nástupce, Nicolas Maduro, musí momentálně čelit vysoké inflaci v zemi, nedostatku surovin či základních potravin. Navíc stále není jasné, jakým směrem se jeho politické kroky budou ubírat a zda budou také tak radikální jako v případě Cháveze. Tyto fakta výrazně ovlivní fungování celého regionu Latinské Ameriky, především pak země seskupení ALBA a členy ropných aliancí, kteří jsou závislí na venezuelské ropě. U těchto zemí se očekává výskyt několika ekonomických problémů, jako odraz současné situace ve Venezuele a očekávaných poklesů dodávek ropy. Otázkou tedy zůstává, jakým směrem se tyto latinskoamerické země vydají a jakým způsobem je nepřítomnost Cháveze a jeho ropné diplomacie ovlivní. Je pravděpodobné, že mnoho států dá přednost umírněnému přístupu Brazílie před agresivním přístupem, dříve výrazně propagovaným Chávezem.

4.10 Vliv Evropské unie na americkém kontinentě

V oblasti obchodu se latinskoamerické země začaly v posledních letech více orientovat na asijské trhy, především pak na obchodní výměnu s Čínou. Ještě významnějšího partnera však představuje Evropská Unie, jejíž obchodní vliv v Latinské Americe výrazně narůstá.

V roce 2012 představovala EU druhý největší podíl na obchodu zemí Latinské Ameriky, konkrétně 15,7 % (viz tabulka 4.1).

Tabulka 4.1 : Podíl jednotlivých států na obchodu se zbožím se zeměmi Latinské Ameriky v roce 2012 (%)

Země	Podíl (%)
1. USA	43,6
2. EU	15,7
3. Čína	14,8
4. Japonsko	3,5
5. Jižní Korea	2,8
6. Kanada	2,5
7. Indie	2,2

Zdroj: European Commission, 2013, vlastní úprava

Přesto, že obchodní výměna mezi USA a zeměmi Latinské Ameriky tvoří nadále největší podíl, jeho hodnota postupně klesá. Ovšem i nadále zde USA velmi investují a jsou také významným zdrojem zahraniční pomoci. Podíl ostatních zemí pak nepřesahuje 3,5 %. Z opačného pohledu představují státy Latinské Ameriky podíl 6,2 % z celkového obchodu EU a v posledních deseti letech se jejich vzájemný obchod více než dvojnásobil.

Z pohledu EU představují latinskoamerické trhy atraktivní oblast, která má s Evropou silné obchodní vztahy. Oba regiony k sobě váží historické a kulturní vazby, navíc se EU aktivně podílí na posilování vzájemné spolupráce vzájemnými setkáními na více úrovních, jejichž náplní jsou důležitá témata současnosti. Nejvýznamnější jsou summity zemí EU a Latinské Ameriky a Karibiku, které se konají každé dva roky, a mimo jiné zde probíhají jednání o asociačních dohodách. V roce 1999 oba celky uzavřely strategické partnerství, čímž daly najevo svou ochotu spolupracovat v oblasti politického dialogu a regionální spolupráce, která se uskutečňuje prostřednictvím asociačních dohod s jednotlivými státy. V roce 1997 byla uzavřena asociační dohoda s Mexikem a v roce 2002 s Chile, v obou případech s cílem vytvoření zóny volného obchodu. S členy CAN bylo v roce 2007 zahájeno jednání o asociační dohodě, které však komplikují neshody mezi jeho členy. Jednání o asociační dohodě s členy MERCOSUR bylo zahájeno v roce 1999, ale poté bylo kvůli neshodám v oblasti zemědělství až do roku 2010 pozastaveno. Rozvinula se rovněž spolupráce s Brazílií, a to jak v rámci MERCOSUR, tak v rámci strategického dialogu. Se zeměmi Střední Ameriky byla asociační

dohoda podepsána v roce 2010, poté co odezněla krize v Hondurasu, která celý proces výrazně zpomalovala. Od 1. 8. 2013 navíc vstoupila v platnost Mnohostranná obchodní dohoda mezi EU, Peru a Kolumbií. Velký význam má rovněž pozice EU, jako poskytovatele rozvojové pomoci v celém latinskoamerickém regionu.

Zároveň probíhají také jednání o vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Latinskou Amerikou. Ty však trvají již dvě desetiletí a nadále obsahují několik významných překážek. Především to jsou spory ohledně podpory evropským farmářům a také ochrana ze strany Brazílie a Argentiny jejich domácích výrobků před těmi zahraničními (Euroskop, 2013). V posledních letech navíc opadl zájem některých zemí na uzavření této dohody a do popředí jejich zájmů se dostala Transatlantická zóna volného obchodu (TAFTA) mezi EU a USA. Ta by byla nejvýznamnější bilaterální obchodní dohodou vůbec, a to jak ve smyslu objemu mezinárodního obchodu, který by podléhal jejím pravidlům, tak pokud jde o vliv na mezinárodní obchod jako celek. Vyjednávání o dohodě byla zahájena v červenci 2013 a očekává se, že budou úspěšně završena v horizontu tří let. Podle slov Josého Manuela Barrosa: „To bude dohoda, která jde za hranice tarifů. Spojí trhy a odstraní bariéry. Odhaduje se, že až nabyde účinnosti, evropská ekonomika vzroste o půl procenta HDP, což v překladech znamená desítky miliard eur a desítky tisíc nových pracovních míst každý rok“ (Čt24, 2013).

Dosažení dohody TAFTA rovněž ovlivní nejen vztahy USA a EU, ale také obchodní vztahy na celém americkém kontinentě. Je možné, že tato dohoda dá podnět ostatním státům k výraznějšímu zapojení do probíhajících jednání o obchodních dohodách, a to jak v případě zóny o volném obchodu mezi EU a Latinskou Amerikou, tak také v případě Celoamerické zóny volného obchodu.

5 Závěr

Původní myšlenka založení Celoamerické zóny volného obchodu (FTAA) vznikla již v roce 1990 za vlády amerického prezidenta George Bushe staršího, přičemž právě USA projevíly o vznik tohoto projektu největší zájem. Samotná FTAA se začala formovat již v roce 1994, za účasti všech 34 členských zemí Organizace amerických států (OAS) té doby, a tedy velmi krátce po podepsání Severoamerické dohody o volném obchodu (NAFTA). NAFTA měla být jejím modelovým příkladem, navíc s velmi podobnými cíly a principy a také liberalizačními opatřeními, týkajícími se uvolnění obchodu se zbožím a službami, včetně investic. V případě FTAA se však jednalo o daleko větší skupinu zemí, které se výrazně ekonomicky i politicky lišily. Později se také ukázalo, že ne všechny země budou tento model integrace schopny akceptovat.

Po velmi optimistických počátcích procesu vyjednávání o FTAA, který představovaly rozhovory v devíti vyjednávacích skupinách, se po roce 2002 začaly objevovat první komplikace, které jej začaly pozvolna narušovat. Některé státy začaly dokonce veřejně projekt FTAA zpochybňovat. Největší překážku představovaly sporné oblasti této dohody, jako přístup na trh, zemědělství či práva duševního vlastnictví. Navíc proti sobě stojící strany ani neprojevily snahu slevit ze svých zájmů a přijetí možných kompromisů. Vše nakonec vedlo až k rozdělení participujících zemí do dvou skupin s rozdílnými názory a vytvoření dvou návrhů na konečnou podobu této dohody.

První skupiny tvořily USA a země, které měly nebo se chystaly uzavřít s USA dohodu o volném obchodu. Ty preferovaly maximální počet integračních oblastí prostřednictvím FTAA, tedy i oblasti zemědělství či služeb, které představovaly hlavní střet zájmů s oponentní skupinou. Tu představovaly především země Společného trhu Jihu (MERCOSUR), zvláště pak Brazílie, která se snažila omezit příliv amerického kapitálu na své území. Tento rozpor se později projevil jako počátek dlouhodobé rivality mezi těmito právě zmíněnými skupinami, do jejichž vedoucích rolí se postavily USA a Brazílie. Američtí představitelé na projekt FTAA nezanevřeli, naopak zdůrazňují, že může znovu ožít. Podle jejich oponentů však k tomu nikdy nedojde. Naopak se pro ně stala prioritou integrace samotného jihoamerického kontinentu, či Latinské Ameriky jako celku, bez účasti USA a Kanady. To bylo stvrzeno vytvořením vlastních či konkurenčních integračních bloků.

Integračním blokem, který se nejagresivněji ohradil vůči USA a jejím snahám posílení jejich pozice hegemonu amerického kontinentu, se stala Bolívarovská aliance pro národy naší Ameriky (ALBA), založená v roce 2004. Ta vznikla z myšlenek již bývalého venezuelského

prezidenta Huga Cháveze, jako alternativa k FTAA. Jejím hlavním nástrojem se stala venezuelská ropa a její dodávky členům tohoto seskupení za velmi výhodných podmínek, a zřízení tří ropných aliancí, díky kterým si chtěl Chávez na svou stranu získat několik latinskoamerických zemí. Naopak umírněný přístup vůči USA a projektu FTAA představují členské státy seskupení MERCOSUR a také Andského společenství národů (CAN). Ty se vydaly cestou upevnění svých pozic v regionálních integracích a vytvoření silného protihráče vůči USA, což potvrdily i po propojení obou zmíněných seskupení v Unii jihoamerických národů (UNASUR), fungující od roku 2011. Té však neprospívají časté konflikty a spory členských zemí, ani přítomnost radikální Venezuely, pro kterou UNASUR představuje součást protiamerické strategie. Ostatní zúčastněné země však UNASUR vnímají jako prostředek vytvoření z Jižní Ameriky politicky i ekonomicky silného protihráče USA. Brazílii je však vytýkána až přílišná snaha v dosažení pozice hegemonu jihoamerického regionu, která má k tomu, díky své ekonomické vyspělosti, značné předpoklady. Ostatní země se obávají, aby se nestaly pouhými dodavateli primárních surovin Brazílii a již pohrožily možností uzavření dohody o volném obchodu s USA.

Z politického hlediska se latinskoamerické země snaží upevnit svou pozici prostřednictvím Společenství latinskoamerických a karibských států (CELAC), které od roku 2011 slouží jako politické fórum všech zemí amerického kontinentu, mimo USA a Kanadu. Pro Venezuelu či Kubu představuje CELAC konkurenta OAS, s cílem ji v budoucnu nahradit. Obecně je však současná pozice Venezuely velmi nejasná. Po smrti Huga Cháveze v roce 2013 se země nachází v hluboké ekonomické a politické krizi. Navíc není jasné, jakým směrem se budou ubírat politické kroky Chávezova nástupce, Nicolase Madura. To může zásadně ovlivnit nebo také změnit fungování celého amerického kontinentu, především pak postoj zemí, které jsou součástí venezuelských ropných aliancí. Je pravděpodobné, že mnoho států dá přednost umírněnému přístupu Brazílie před agresivním přístupem, dříve propagovaným Chávezem.

Do role neutrální země při vyjednávání o FTAA se postavilo Mexiko, které se sice řadí pod oblast NAFTA, ale o úspěšné uzavření FTAA nijak výrazně neusilovalo. Vedly jej k tomu ne příliš pozitivní dopady dohody NAFTA, s výjimkou obchodní výměny s USA, na kterou měla FTAA navázat. Dalším důvodem bylo otevření a zpřístupnění svých trhů ostatním zemím, z čehož mělo Mexiko značné obavy. Z posledních kroků mexické vlády a prezidenta země se zdá, že se Mexiko více přiklání k izolaci USA a Kanady, jako je tomu v případě ostatních latinskoamerických zemí.

S přetrvávajícími protiamerickými myšlenkami není spojen pouze klesající politický vliv USA v regionu Latinské Ameriky, ale také vliv ekonomický. Především pak obchodní výměna mezi oběma subjekty, která se v posledních snižuje. Naopak v Latinské Americe roste obchodní vliv asijských zemí a především pak Evropské Unie (EU). Ta se prostřednictvím asociačních dohod s jednotlivými státy snaží svůj vliv nadále zvyšovat, navíc tomu přispívá i značná rozvojová pomoc, směřující do této oblasti. V současnosti pobíhají také jednání o vytvoření zóny volného obchodu mezi EU a Latinskou Amerikou, které se však velmi protahují a brzdí je rozpory v oblasti zemědělství. Některé členské státy EU se tak více upínají na jednání o Transatlantické zóně volného obchodu mezi EU a USA, jejíž uzavření by ovlivnilo nejen vztahy mezi EU a USA, ale také na celém americkém kontinentě. Výhody plynoucí z této dohody by se pak mohly stát podnětem zemí amerického kontinentu pro případné znovuoživení jednání o FTAA.

Seznam použité literatury

Knižní:

CIHELKOVÁ, Eva. 2012. *Aktuální otázky světové ekonomiky: proměny a governance*. Praha: Professional Publishing, 247 s. ISBN 978-80-7431-104-8.

CIHELKOVÁ, Eva. 2002. *Světová ekonomika: regiony a integrace*. 1. vyd. Praha: Grada, 244 s. ISBN 80-247-0193-6.

DVOŘÁKOVÁ, V., R. BUBEN a J. NĚMEC. 2012. *¡Que el pueblo mande!: levicové vlády, populismus a změny režimu v Latinské Americe*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 363 s. Studie (Sociologické nakladatelství), sv. 77. ISBN 978-807-4190-919.

GORRY, Conner. 2003. *Jižní Amerika /: Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Ekvádor, Falklandy, Guyany, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela*. 1. české vyd. Překlad Jan Bína. Praha: Svojtka, 1089 s. ISBN 80-723-7487-7.

JUNGBAUER, Radomír. 2013. *Latinská Amerika a USA*. 1. vyd. Zlín: Tigris, 238 s. ISBN 978-80-7490-009-9.

KOZÁK, Kryštof. 2010. *Mexiko: 200 let nezávislosti*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 485 s. ISBN 978-808-7378-489. Sekce I. Dějiny a náboženství: Konec nezávislosti? Důsledky politické a ekonomické transformace v Mexiku pro zahraniční politiku, s. 89-109.

STEINBECK, John. 2003. *O Americe a Američanech*. 1. vyd. Překlad Klára Cabalková. Praha: Brána, 208 s. ISBN 80-724-3197-8.

WAISOVÁ, Šárka a kol. 2009. *Regionální integrační procesy*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 507 s. ISBN 978-807-3802-325.

ZLÝ, Bohumír. 2006. *Integrační procesy ve světové ekonomice*. 1. vyd. Ostrava: Vysoká škola báňská - Technická univerzita Ostrava, 233 s. ISBN 80-248-0592-8.

Elektronická:

Aljazeera [online]. 2012 [cit. 2014-04-24]. *Obama in Cartagena: No chase, dwindling hope*. Dostupné z: <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/04/201241272337682401.html>

Asociación Latinoamericana de Integración [online]. 2012 [cit. 2014-03-15]. *Países Miembros*. Dostupné z: http://www.aladi.org/nsfaladi/arquitect.nsf/VSITIOWEB/paises_miembros

BBC News [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. *Cuba: US 'very open' to new relationship*. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-latin-america-25691689>

Bolivarian Alliance for the Peoples of Our America- Peoples' Trade Treaty [online]. 2010 [cit. 2014-03-15]. *ALBA-TCP*. Dostupné z: <http://alba-tcp.org/en/contenido/alba-tcp-eng>

Bolivarian Alliance for the People of Our America- Peoples' Trade Treaty [online]. 2010 [cit. 2014-03-15]. *Principles of the ALBA*. Dostupné z: <http://alba-tcp.org/en/contenido/principles-alba>

BusinessInfo.cz [online]. 2013 [cit. 2014-04-27]. *Dohoda o volném obchodu mezi EU a Kolumbií vstoupila v platnost*. Dostupné z: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/dohoda-o-volnem-obchodu-mezi-eu-a-kolumbii-vstoupila-v-platnost-37719.html>

Caribbean Community Secretariat [online]. 2011 [cit. 2014-02-15]. *CARICOM Member States*. Dostupné z: http://www.caricom.org/jsp/community/member_states.jsp?menu=community

Central American Integration System [online]. 2013 [cit. 2014-03-10]. *SICA in Brief*. Dostupné z: http://www.sica.int/sica/sica_breve_en.aspx

Central Intelligence Agency [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. *The World Factbook. Central America and Caribbean. Costa Rica*. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cs.html>

Central Intelligence Agency [online]. 2014 [cit. 2014-02-15]. *The World Factbook. Central America and Caribbean. Panama*. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pm.html>

Central Intelligence Agency [online]. 2014 [cit. 2014-02-03]. *The World Factbook. North America. United States*. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>

Congressional Research Service [online]. 2013 [cit. 2014-03-08]. *NAFTA at 20: Overview and Trade Effects*. Dostupné z: <https://www.fas.org/sgp/crs/row/R42965.pdf>

Čt24 [online]. 2013 [cit. 2014-04-27]. *Výhody transatlantické zóny volného obchodu pocítíme možná už v roce 2016*. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/245746-vyhody-transatlanticke-zony-volneho-obchodu-pocitime-mozna-uz-v-roce-2016/>

European Commision [online]. 2013 [cit. 2014-03-25]. *Countries and Regions. Mercosur*. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/mercosur/>

European Commision [online]. 2013 [cit. 2014-03-25]. *Directorate General for Trade. European Union, Trade in Goods with MERCOSUR*. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113488.pdf

European Commision [online]. 2013 [cit. 2014-04-26]. *European Union, Trade in goods with Latin American Countries*. Dostupné z: http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113483.pdf

Euroskop.cz [online]. 2012 [cit. 2014-04-27]. *Evropská Unie a svět*. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8915/sekce/evropska-unie-a-svet/>

Euroskop.cz [online]. 2013 [cit. 2014-04-27]. *Summit EU a Latinské Ameriky vkřísil možnou dohodu*. Dostupné z: <https://www.euroskop.cz/8956/21843/clanek/summit-eu-a-latinske-ameriky-vkrisil-moznou-dohodu-o-volnem-obchodu/>

Foreign affairs, Trade and Development Canada [online]. 2013 [cit. 2014-01-28]. *Canada's commitment to gender equality and the advancement of women rights internationally*.

Dostupné z: <http://www.international.gc.ca/rights-droits/women-femmes/equality-egalite.aspx?lang=eng#FP-priorities>

Foreign affairs, Trade and Development Canada [online]. 2013 [cit. 2014-01-28]. *Canada's Free Trade Agreements*. Dostupné z: <http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/fta-ale.aspx?lang=eng>

Free Trade Area of the Americas – FTAA [online]. 2003 [cit. 2014-04-03]. *Draft FTAA Agreement*. Dostupné z: http://www.ftaa-alca.org/FTAADraft03/ChapterII_e.asp

Free Trade Area of the Americas – FTAA [online]. 2003 [cit. 2014-04-03]. *Antecedents of the FTAA Process*. Dostupné z: http://www.ftaa-alca.org/View_e.asp

Free Trade Area of the Americas – FTAA [online]. 2005 [cit. 2014-04-05]. *Negotiating groups*. Dostupné z: http://www.ftaa-alca.org/ngroup_e.asp

Free Trade Area of the Americas – FTAA [online]. 2005 [cit. 2014-04-03]. *Summits of the Americas*. Dostupné z: http://www.ftaa-alca.org/Summits_e.asp

Free Trade Area of the Americas – FTAA [online]. 2005 [cit. 2014-04-05]. *Working Groups*. Dostupné z: http://www.ftaa-alca.org/ngroups/WGroups_e.asp

Government of Canada [online]. 2005 [cit. 2014-03-04]. *North American Agreement on Environmental Cooperation (NAAEC). Agreement*. Dostupné z: http://www.naaec.gc.ca/eng/agreement/agreement_e.htm

HRABÁLEK, M. [online]. 2004 [cit. 2014-04-15]. *Kam kráčí FTAA. Global politics*. Dostupné z: <http://www.globalpolitics.cz/clanky/kam-kraci-ftaa>

iDnes.cz [online]. 2009 [cit. 2014-03-02]. *Kuba po 47 letech může do Organizace amerických států. Ale nechce*. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/kuba-po-47-letech-muze-do-organizace-americkyh-statu-ale-nechce-pb2-/zahranicni.aspx?c=A090603_213744_zahranicni_jte

iDnes.cz [online]. 2012 [cit. 2014-02-02]. *Obamova zahraniční politika se hlavně snaží neprohrát*. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/obamova-zahranicni-politika-se-hlavne-snazi-neprohrat-ppy-/zpr_archiv.aspx?c=A121026_091427_kavarna_chu

Inter-American Dialogue [online]. 2014 [cit. 2014-04-24]. *Centre for Military and Strategic Studies*. Dostupné z: <http://thedialogue.org/page.cfm?pageID=32&pubID=3475>

International Monetary Fund [online]. 2013 [cit. 2014-01-28]. *World Economic Outlook*. Dostupné z: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2013/02/pdf/text.pdf>

International political forum [online]. 2013 [cit. 2014-01-28]. *Canadian Foreign Policy: From Multilateralism To Pragmatism*. Dostupné z: <http://internationalpoliticalforum.com/canadian-foreign-policy-from-multilateralism-to-pragmatism/>

KOZÁK, K. a kol. [online]. 2009 [cit. 2014-02-03]. *Zahraniční politika USA na začátku 21. století*. Dostupné z: https://www.academia.edu/962395/Zahranicni_politika_USA_na_zacatku_21._stolet

KUBEŠOVÁ, D. *ALBA- příčiny vzniku a analýza jejího fungování*. Plzeň, 2013. Bakalářská práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta filozofická [online]. [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: <https://otik.uk.zcu.cz/xmlui/bitstream/handle/11025/7888/BPpdf.pdf?sequence=1>

MercoPress [online]. 2005 [cit. 2014-04-18]. *Chavez forecasts Americas summit will „bury“ FTAA*. Dostupné z: <http://en.mercopress.com/2005/11/02/chavez-forecasts-americas-summit-will-bury-ftaa>

MERCOSUR [online]. 2013 [cit. 2014-03-23]. *Quienes Somos*. Dostupné z: http://www.mercosur.int/t_generic.jsp?contentid=3862&site=1&channel=secretaria&seccion=3

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-02-21]. *Argentina. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/argentina/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-02-21]. *Brazílie. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/brazilie/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-02-22]. *Chile. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/chile/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-01-29]. *Kanada. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/kanada/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-01-29]. *Kanada. Zahraniční obchod země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/kanada/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-02-15]. *Kuba. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/stredni_amerika/kuba/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-02-09]. *Mexiko. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z:
http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/mexiko/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Ministerstvo zahraničních věcí České republiky [online]. 2012 [cit. 2014-02-22]. *Venezuela. Ekonomická charakteristika země*. Dostupné z: http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/jizni_amerika/venezuela/ekonomika/ekonomicka_charakteristika_zeme.html

Naftanow.org [online]. 2013 [cit. 2014-03-04]. *North American Free Trade Agreement. About NAFTA*. Dostupné z: http://www.naftanow.org/about/default_en.asp

Naftanow.org [online]. 2012 [cit. 2014-03-03]. *North American Free Trade Agreement. The Agreement*. Dostupné z: http://www.naftanow.org/agreement/default_en.asp

Nafta Secretariat [online]. 1992 [cit. 2014-03-03]. *North American Free Trade Agreement. Chapter one: Objectives*. Dostupné z: <https://www.nafta-secretariat.org/Default.aspx?tabid=97&ctl=SectionView&mid=1588&sid=5a1b5f25-8904-4553-bf16-fef94186749e&language=en-US>

Office of the United States Trade Representative [online]. 2014 [cit. 2014-03-10]. *CAFTA-DR (Dominican Republic-Central America FTA)*. Dostupné z: <http://www.ustr.gov/trade-agreements/free-trade-agreements/cafta-dr-dominican-republic-central-america-fta>

Office of the United States Trade Representative [online]. 2013 [cit. 2014-02-03]. *Canada*. Dostupné z: <http://www.ustr.gov/countries-regions/americas/canada>

Office of the United States Trade Representative [online]. 2013 [cit. 2014-03-13]. *United States and Caribbean Community Forge Stronger Relationship*. Dostupné z: <http://www.ustr.gov/about-us/press-office/press-releases/2013/November/US-CARICOM-TIFA>

Official Website of the Second Summit of the Community of Latin American and Caribbean States [online]. 2014 [cit. 2014-04-17]. *Mexican President Highlights Latin American and Caribbean Brotherhood*. Dostupné z: <http://celac.cubaminrex.cu/en/articles/mexican-president-highlights-latin-american-and-caribbean-brotherhood>

Organization of American States [online]. 2014 [cit. 2014-03-02]. *Who We Are*. Dostupné z: http://www.oas.org/en/about/who_we_are.asp

Organisation of Eastern Caribbean States [online]. 2014 [cit. 2014-03-11]. *Member States*. Dostupné z: <http://www.oecs.org/about-the-oecs/who-we-are/member-states>

Organisation of Eastern Caribbean States [online]. 2014 [cit. 2014-03-11]. *Missions & Objectives*. Dostupné z: <http://www.oecs.org/about-the-oecs/who-we-are/mission-objectives>

Organization of the Petroleum Exporting Countries [online]. 2014 [cit. 2014-03-18]. *Our mission*. Dostupné z: http://www.opec.org/opec_web/en/about_us/23.htm

Performance.gov [online]. 2013 [cit. 2014-02-02]. *Department of State and USAID*. Dostupné z: <http://goals.performance.gov/agency/dosusaid>

Representative Office of the Ministry of Economy of Mexico in Canada [online]. 2014 [cit. 2014-03-08]. *Mexico-Canada Trade Report. Annual 2013*. Dostupné z: http://www.ottawa.economia.gob.mx/swb/work/models/Ottawa/Resource/1/1/pdfs/Can_Dic13.pdf

Reuters [online]. 2013 [cit. 2014-03-23]. *Paraguay's new leader wants back to Mercosur*. Dostupné z: <http://www.reuters.com/article/2013/09/20/us-paraguay-trade-idUSBRE98J01H20130920>

Sistema Unitario De Compensación Regional De Págos [online]. 2014 [cit. 2014-03-18]. *Qué Es El SUCRE?*. Dostupné z: <http://www.sucrealba.org/index.php/cmr/que-es-el-sucre/que-es-el-sucre>

The American Presidency Project [online]. 1999 [cit. 2014-04-02]. *George Bush. Remarks Announcing the Enterprise for the Americas Initiative*. Dostupné z: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=18644>

The World Bank [online]. 2012 [cit. 2014-04-10]. *Agriculture, value addend (% of GDP)*. Dostupné z: <http://databank.worldbank.org/data/views/reports/tableview.aspx?issshared=true#>

The World Bank [online]. 2012 [cit. 2014-02-01]. *GDP growth (annual %)*. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG/countries>

The World Bank [online]. 2012 [cit. 2014-02-01]. *GDP per capita*. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD>

The World Bank [online]. 2012 [cit. 2014-02-01]. *Unemployment, total (% of total labor force)*. Dostupné z: <http://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS>

TUREK, D. *Ekonomická integrace na americkém kontinentě (NAFTA, FTAA)*. Praha, 2007. Bakalářská práce. Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů [online]. [cit. 2014-04-15]. Dostupné z: <http://isis.vse.cz/zp/51289>

Týden.cz [online]. 2014 [cit. 2014-04-25]. *Venezuela rok po smrti Cháveze: krize, protesty, mrtví*. Dostupné z: http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/venezuela-rok-po-smrti-chaveze-krize-protesty-mrtvi_300050.html#.U14n7leK_Q6

United States Department of Labor [online]. 2012 [cit. 2014-03-04]. *Bureau of International Labor Affairs. North American Agreement on Labor Cooperation*. Dostupné z: <http://www.dol.gov/ilab/programs/nao/naalc.htm>

United States Department of State [online]. 2013 [cit. 2014-02-02]. *Bureau of Budget and Planning*. Dostupné z: <http://www.state.gov/s/d/rm/index.htm#mission>

United States Department of State [online]. 2011 [cit. 2014-02-02]. *Dependencies and Area of Special Sovereignty*. Dostupné z: <http://www.state.gov/s/inr/rls/10543.htm>

United States Department of State [online]. 2013 [cit. 2014-02-02]. *Existing U.S. Free Trade Agreements*. Dostupné z: <http://www.state.gov/e/eb/tpp/bta/fta/fta/index.htm>

United States Department of State [online]. 2013 [cit. 2014-02-02]. *Fiscal Year 2013 Agency Financial Report*. Dostupné z: <http://www.state.gov/documents/organization/217939.pdf>

United States Census Bureau [online]. 2013 [cit. 2014-02-03]. *Foreign Trade. Trade in goods with Canada*. Dostupné z: <http://www.census.gov/foreign-trade/balance/c1220.html>

United States Department of State [online]. 2012 [cit. 2014-04-25]. *Pathways to Prosperity in the America*. Dostupné z: <http://www.state.gov/p/wha/rls/fs/2012/199459.htm>

Seznam zkratek

ACS	Association of Caribbean states- Sdružení karibských států
ALADI	Asociación Latinoamericana de Integración- Latinskoamerické integrační společenství
ALBA	Bolivarian Alliance for the Peoples of Our America- Bolívarovská aliance pro národy naší Ameriky
APEC	Asia-Pacific Economic Cooperation- Asijsko-pacifické hospodářské společenství
CACM	Central American Common Market- Středoamerický společný trh
CAFTA-DR	Dominican Republic–Central America Free Trade Agreement
CAN	Comunidad Andina- Andské společenství národů
CARICOM	Caribbean Community- Karibské společenství a společný trh
CARIFTA	The Caribbean Free Trade Association- Karibské sdružení volného obchodu
CELAC	Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños- Společenství latinskoamerických a karibských států
CIDA	Canadian International Development Agency
CUSFTA	Canada-United States Free Trade Agreement- Kanadskoamerická dohoda o volném obchodu
EU	European Union- Evropská Unie
FTAA	Free Trade Area of the Americas- Celoamerická zóna volného obchodu
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade-Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GATS	General Agreement on Trade in Services- Všeobecná dohoda o obchodu se službami
HDP	Hrubý domácí produkt
LAFTA	Latin American Free Trade Association- Latinskoamerické sdružení volného obchodu
MERCOSUR	Mercado Común del Sur- Společný trh Jihu
MMF	Mezinárodní měnový fond

NAAEC	North American Agreement On Environmental Cooperation- Severoamerická dohoda o spolupráci na životním prostředí
NAALC	North American Agreement on Labor Cooperation- Severoamerická dohoda o pracovní spolupráci
NAFTA	North American Free Trade Agreement- Severoamerická dohoda o volném obchodu
NATO	North Atlantic Treaty Organization- Severoatlantická aliance
OAS	Organisation of American States- Organizace amerických států
OECS	Organisation of Eastern Caribbean States- Organizace východokaribských států
OPEC	Organization of the Petroleum Exporting Countries- Organizace zemí vyvážejících ropu
OSN	Organizace spojených národů
PPA	Pathways to Prosperity in the Americas- Cesta k prosperitě Amerik
SELA	Sistema Económico Latinoamericano y del Caribe- Latinskoamerický hospodářský systém
SICA	Sistema de la Integración Centroamericana- Systém středoamerické integrace
TAFTA	Transatlantic Free Trade Area- Transatlantická zóna volného obchodu
TCP	Peoples' Trade Treaty- Dohoda o obchodu mezi národy
TIFA	Trade and Investment Cooperation Framework Agreement- Obchodní a investiční rámcová dohoda
TPP	Trans-Pacific Partnership- Trans-pacifické partnerství
USA	United States of America- Spojené státy americké
USAID	United States Agency for International Development- Agentura USA pro mezinárodní rozvoj
USD	United States dollar- Americký dolar
UNASUR	Unión de Naciones Suramericanas- Unie jihoamerických národů
WHFTA	Western Hemisphere Free Trade Agreement- Pásmo volného obchodu západní hemisféry
WTO	World Trade Organisation- Světová obchodní organizace

Seznam tabulek a grafů

Seznam tabulek:

Tabulka 2.1: Vývoj HDP a míry nezaměstnanosti v Kanadě v období 2008-2013

Tabulka 2.2: Ekonomické ukazatele USA v období 2008-2013

Tabulka 2.3: Obchod se zbožím mezi USA a Kanadou v období 2008-2013

Tabulka 2.4: Vývoj reálného HDP v Mexiku v období 2008-2013

Tabulka 2.5: HDP/obyv. států Střední Ameriky v USD v roce 2012

Tabulka 2.6: Přehled zvolených levicových prezidentů a prezidentek, a jejich nástupců, v Jižní Americe v období 1998-2014, jejichž zvolení bylo pro levici průlomové

Tabulka 2.7: HDP/obyv. států Jižní Ameriky v USD v roce 2012

Tabulka 2.8: Vývoj reálného HDP států Jižní Ameriky v období 2008-2013

Tabulka 3.1: Vzájemný obchod zemí v roce 1993 a 2013 v mld. USD, tempo růstu a podíl na celkovém obchodu partnerů NAFTA v roce 1993 a 2013 (%)

Tabulka 3.2: Podíl zemí na exportu, importu a celkovém obchodu se zbožím z MERCOSUR v roce 2012 (%)

Tabulka 4.1: Podíl jednotlivých států na obchodu se zbožím se zeměmi Latinské Ameriky v roce 2012 (%)

Seznam grafů:

Graf 3.1: Vývoj obchodu mezi partnery NAFTA v období 1993- 2013 v mld. USD

Prohlášení o využití výsledků bakalářské práce

Prohlašuji, že

- jsem byl seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, bakalářskou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že bakalářská práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího bakalářské práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o bakalářské práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, bakalářskou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 7.5.2014

.....
Ondřej Galden

Seznam příloh

Příloha č. 1 : Současné platné dohody Kanady o volném obchodu

Příloha č. 2 : Současné platné dohody USA o volném obchodu

Příloha č. 3 : Podíl zemí na kanadském exportu a importu v roce 2012

Příloha č. 4 : Závislá území v Karibské oblasti

Příloha č. 5 : Cíle NAFTA

Příloha č. 6 : Členské země CARICOM s rokem přistoupení

Příloha č. 7 : Základní principy ALBA

Příloha č. 8 : Obecné cíle vyjednávání o FTAA

Příloha č. 9 : Obecné principy vyjednávání o FTAA

